

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Barbora Hartmannová

**Strukturní a obsahová transformace
českých a polských časopisů zaměřených
na film a kinematografii po roce 1989**

Diplomová práce

Praha 2011

Autor práce: Barbora Hartmannová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.

Datum obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

HARTMANNOVÁ, Barbora. *Strukturní a obsahová transformace českých a polských časopisů zaměřených na film a kinematografii po roce 1989*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Katedra mediálních studií, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2011. 102 s. Vedoucí diplomové práce Prof. PhDr. Jan Jiráček, PhD.

Abstrakt

Práce „Strukturální a obsahová transformace českých a polských časopisů zaměřených na film a kinematografii po roce 1989“ se zaměřuje na podobu proměny časopisů zaměřených na film a kinematografii po přelomovém roce 1989. Hledá obecné tendence těchto proměn v polském a českém prostředí a jejich podobnosti či rozdíly. Sleduje strukturu a tematický obsah těchto periodik v návaznosti na transformaci společensko-politického a mediálního prostředí.

Abstract

Diploma thesis „Structural and contentual transformation of Czech and Polish magazines focused on film and cinematography after 1989“ focuses deals with character of the change of magazines focused on film and cinematography after the breaking year 1989. The thesis is searching for these changes in Polish and Czech background and their similarities or differences. It follows the structure and thematic content of these magazines connected with the transformation of social-political and media background.

Klíčová slova

mediální transformace, film, kinematografie, 1989, Polsko,
Československo

Keywords

media transformation, film, cinematography, 1989, Poland,
Czechoslovakia

Rozsah práce

149 190 znaků včetně mezer

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. května 2011

.....
Barbora Hartmannová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala mému vedoucímu práce Prof. PhDr. Janu Jirákovi, Ph.D. za podnětné připomínky, drahocenný čas, který mi věnoval, a za jeho lidský přístup, který mi bude chybět.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV

Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:

Příjmení a jméno diplomanta:

Hartmannová Barbora

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomanta:

2008/2009

E-mail diplomanta:

hartmannka@seznam.cz

Studijní program/studijní obor:

Mediální a kom. studia/Žurnalistika

katedra mediálních studií IKSŽ UK FSV

k rukám Doc. PhDr. Jana Jiráka, Ph.D.

Předpokládaný název práce v češtině:

Strukturní a obsahová transformace českých a polských časopisů zaměřených na film a kinematografii po roce 1989

Předpokládaný název práce v angličtině:

The structural and content transformation of polish and czech magazines focused on film and cinematography after the year 1989

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: ZS 2012)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012):

LS 2010

Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: *Mocnář, Karel, KMS IKSŽ UK FSV*):

Prof. PhDr. Jan Jiráka, Ph. D., KMS IKSŽ UK FSV

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (rozsah do 1800 znaků):

TÉMA: Podoba transformace struktury a obsahu polských a českých časopisů zaměřených na film a kinematografii po roce 1989 a srovnání proměny těchto

periodik v českém a polském mediálním prostředí.

Předpokládaný cíl diplomové práce, původní přínos autora diplomové práce ke zpracování tématu, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (rozsah do 1800 znaků):

VÝZKUMNÉ OTÁZKY (předběžně): Jakým způsobem se proměnil způsob zpracování kulturního zpravodajství (na případu filmových časopisů) na české a polské mediální scéně po roce 1989? Liší se proměna takového typu žurnalistiky po roce 1989 u nás a v Polsku? Jakým způsobem pracují kulturní časopisy se zprávami z kultury, recenzemi atd. - mění se přístup, popřípadě i témata, kterým se časopisy věnují? Jaké jsou výrazné odlišnosti a shody v případě polském a českém? Co mělo vliv na to, že se některý z časopisů po roce 1989 neudržel? (předpoklady) (Které významné události či prostředí měli vliv na přeměnu mediální scény?)

CÍL PRÁCE: Popsat proměnu obsahu a zpracování kulturních (filmových) časopisů v období kolem zlomového roku 1989 na příkladu českých a polských kulturních časopisů.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Úvod

- obecně k médiím, k filmovým a kinematografickým časopisům a krátce k tématu a cíli práce

2. Teoretická část

2.1 Vymezení historického kontextu před a po roce 1989

2.1.1 Polsko

2.1.2 Československo/ČR

2.2 Mediální atmosféra

2.2.1 Polsko

- stručný popis polské mediální scény

2.2.2 Československo/ČR

3. Praktická část

3.1 Metoda výzkumu

- kvalitativní výzkum, analýza textů

3.2 Sledované tituly a sledované časové období

- viz níže

3.2.1 Časopisy vycházející v Polsku

3.2.1.1 titul existující před i po r. 1989

- např. *Kwartalnik Filmowy*

3.2.1.2 titul existující před r. 1989, který poté zanikl

- např. *týdeník Ekran (kino, video, tv, sat)*

3.2.1.3 titul nově vzniklý po r. 1989 a existující dodnes

- např. *Video Recenzje: miesięcznik dla miłośników filmu, właścicieli wypożyczalni i dystrybutorów*

- nebo *Konkurs: film, kino, media, kultura*

3.2.1.4 titul nově vzniklý po r. 1989, který již zanikl

3.2.2 Časopisy vycházející v Československu (ČR)

3.2.2.1 titul existující před i po r. 1989

- např. *Ateliér, Film a doba*

3.2.2.2 titul existující před r. 1989, který poté zanikl

3.2.2.3 titul nově vzniklý po r. 1989 a existující dodnes

- např. *Divadelní revue, Literární noviny*

3.2.2.4 titul nově vzniklý po r. 1989, který již zanikl

3.2.3 Zkoumané časové období

- časové období vyplne až ze studia konkrétních materiálů ve *Warszawě* a po zmapování okolností, které měly vliv na proměny a vznik časopisů

3.3 Výzkumné otázky

- viz výše

3.4 Stanovené cíle práce

4. Průběh výzkumu a jeho dílčí výsledky

4.1 Proměna časopisů v Polsku

4.2. Proměna časopisů v Československu (ČR)

4.3 Srovnání vývoje v Polsku a Československu (ČR)

4.4 Výsledky práce

5. Závěr

- Jak vypadala transformace kulturních časopisů ve dvou zkoumaných zemích, v čem se liší a v čem shoduje.

6. Použitá literatura

6.1 Prameny

6.2 Sekundární literatura

Vymezení podkladového materiálu (např. analyzované tituly a období, za které budou analyzovány) a **metody (techniky) jeho zpracování:**

MATERIÁL: československé (české) a polské kulturní časopisy: 1. titul existující před i po r. 1989 (např. Ateliér, Film a doba/Kwartalnik Filmowy); 2. titul existující před r. 1989, který poté zanikl (např. týdeník Ekran-PL); 3. titul nově vzniklý po r. 1989 a existující dodnes (např. Divadelní revue, Literární noviny/Konkurs, Video recenzje, Cinema); 4. titul nově vzniklý po r. 1989, který již zanikl. Období se bude pohybovat okolo roku 1989, blíže vymezím ve chvíli, kdy ve Warszawě najdu příslušné materiály.

METODA ZPRACOVÁNÍ: kvalitativní výzkum, textová analýza

Základní literatura (nejméně 10 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1. Paczkowski, Andrzej: *Pół wieku dziejów Polski 1939-1989*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. 606 stran./ *Půl století dějin Polska 1939-1989* / Andrzej Paczkowski -přeložila Petruška Šustrová. Praha: Academia, 2000.

2. Majcherek, Janusz A.: *Pierwsza dekada III Rzeczypospolitej 1989-1999*. Warszawa: Presspublica, 1999. 300 stran.

3. Słabek, Henryk: *Inaczej o historii Polski : 1945-1989*. Warszawa: Wilson, 2000. 256 stran.

4. Saxonberg, Steven: *Fall: a comparative study of the end of communism in Czechoslovakia, East Germany, Hungary and Poland*. Amsterdam : Harwood

Academic Publishers, 2001. 434 stran.

5. Chwalba, Andrzej: **Polsko 1989-2008: dějiny současnosti**. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. 254 stran.

6. **Obraz minulosti v současné česke [i.e. české] a polské literatuře: sborník z mezinárodní vědecké konference = Obraz przeszłości we współczesnej literaturze czeskiej i polskiej: materiały z międzynarodowej konferencji naukowej**. Opava: Slezská univerzita v Opavě ; Katowice : Śląsk, 2006. 480 stran.

7. Žáček, Pavel: **Boje o minulost: deset let vyrovnávání se s komunistickou minulostí - pokus o předběžnou bilanci**. Brno : Barrister & Principal, 2000. 132 stran.

8. Jožák, Jiří: **Československo a svět 1945-1989**. Praha : Práce, 1997, c1995. 119 stran.

METODOLOGIE:

9. Silverman, David: **Ako robiť kvalitatívny výskum : praktická príručka**. Bratislava: Ikar, 2005. 327 stran.

10. Hendl, Jan: **Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace**. Praha : Portál, 2008. 407 stran.

... ..

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

R. Staněk: "Polské katolické rádio Maryja"

Datum / Podpis studenta

17.6.2009

.....

ÚVOD	10
1. HISTORICKÉ, FILMOVÉ A MEDIÁLNÍ UDÁLOSTI SOUVISEJÍCÍ S TRANSFORMACÍ	13
1.1 Vymezení historického kontextu transformace v roce 1989	14
1.1.1 <i>Polsko</i>	14
1.1.1.1 <i>Polská 80. léta: Počátky změn</i>	15
1.1.1.2 <i>Červen 1989: důležitý okamžik pro proměnu režimu v Polsku</i>	19
1.1.1.3 <i>Počátek 90. let a cesta ke svobodě</i>	21
1.1.2 <i>Československo</i>	23
1.1.2.1 <i>Československo před přelomovým rokem 1989</i>	24
1.1.2.2 <i>Přelomový rok 1989 v Československu</i>	27
1.1.2.3 <i>Období po roce 1989. Ustavování nového systému</i>	29
1.2 Kinematografie v období přelomu režimů	31
1.2.1 <i>Polský film</i>	31
1.2.2 <i>Film v českém prostředí</i>	34
1.3 Mediální atmosféra období transformace	37
1.3.1 <i>Polská mediální scéna</i>	37
1.3.1.1 <i>Období 80. let do přelomového roku 1989</i>	37
1.3.1.2 <i>Mediální transformace spojená s rokem 1989</i>	39
1.3.1.2.1 <i>Společensko-kulturní periodika</i>	44
1.3.1.2.2 <i>Vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch</i>	45
1.3.2 <i>Česká mediální scéna</i>	48
1.3.2.1 <i>80. léta v českých médiích</i>	49
1.3.2.2 <i>Média roku 1989 a počátek 90. Let</i>	52
1.3.2.3 <i>Společensko-kulturní periodika v českém prostředí</i>	55

2. BLÍŽE KE SLEDOVANÝM TITULŮM A METODĚ VÝZKUMU	57
2.1 Metoda výzkumu	57
2.2 Sledované tituly a sledované časové období	58
2.2.1 <i>Sledované tituly</i>	58
2.2.1.1 <i>Polské filmové časopisy</i>	58
2.2.1.1.1 <i>Film</i>	59
2.2.1.1.2 <i>Kino</i>	60
2.2.1.1.3 <i>Ekran</i>	60
2.2.1.1.4 <i>Film na świetcie</i>	61
2.2.1.1.5 <i>Kwartalnik filmowy</i>	62
2.2.1.1.6 <i>Filmowy serwis prasowy</i>	62
2.2.1.2 <i>Česká filmová periodika</i>	63
2.2.1.2.1 <i>Kino</i>	63
2.2.1.2.2 <i>Záběr</i>	64
2.2.1.2.3 <i>Iluminace</i>	64
2.2.1.2.4 <i>Film a doba</i>	65
2.2.1.2.5 <i>Filmový přehled</i>	65
2.2.1.2.6 <i>Kino Revue</i>	66
2.2.1.2.7 <i>Cinema</i>	66
2.2.2 <i>Sledované časové období</i>	67
2.3 Výzkumné otázky a stanovené cíle práce	68
3. PRŮBĚH VÝZKUMU A JEHO DÍLČÍ VÝSLEDKY	70
3.1 Jednotlivá periodika a jejich sledovatelné změny související s transformací	72
3.1.1 <i>Polské filmové časopisy</i>	72
3.1.1.1 <i>Periodika zaměřená na široké publikum</i>	72

3.1.1.1.1 <i>Vizuální pohled na sledované časopisy</i>	72
3.1.1.1.2 <i>Rubriky</i>	73
3.1.1.1.3 <i>Společná témata</i>	75
3.1.1.1.4 <i>Filmy a jejich tvůrci ve sledovaných časopisech</i>	75
3.1.1.1.5 <i>Společensko-politické události ve filmových titulech</i>	77
3.1.1.2 <i>Odborná periodika</i>	79
3.1.1.2.1 <i>Vizuální pohled na sledované časopisy</i>	79
3.1.1.2.2 <i>Rubriky</i>	79
3.1.1.2.3 <i>Společná témata a filmoví tvůrci ve sledovaných časopisech</i>	80
3.1.1.1.4 <i>Společensko-politické události ve filmových titulech</i>	81
3.1.2 <i>Shrnutí sledovaných změn v polských periodikách</i>	82
3.1.3 <i>České filmové časopisy</i>	84
3.1.3.1 <i>Periodika zaměřená na široké publikum</i>	84
3.1.3.1.1 <i>Vizuální pohled na sledované časopisy</i>	84
3.1.3.1.2 <i>Rubriky</i>	85
3.1.3.1.3 <i>Společná témata</i>	86
3.1.3.1.4 <i>Filmy a jejich tvůrci ve sledovaných časopisech</i>	87
3.1.3.1.5 <i>Společensko-politické události ve filmových titulech</i>	88
3.1.2.2 <i>Odborná periodika</i>	90
3.1.3.2.1 <i>Vizuální pohled na sledované časopisy</i>	90
3.1.3.2.2 <i>Rubriky</i>	90
3.1.3.2.3 <i>Společná témata a filmoví tvůrci ve sledovaných časopisech</i>	91
3.1.3.2.4 <i>Společensko-politické události ve filmových titulech</i>	93
3.1.4 <i>Shrnutí sledovaných změn v českých periodikách</i>	94
ZÁVĚR	96

ÚVOD

Pro Československo a další země (především střední a východní Evropy) znamenaly význačné společenské změny v roce 1989 zároveň výrazné změny mediálního systému. Taková proměna se dotkla všech typů médií, a to včetně periodik, která se věnovala filmu a kinematografii. Filmová periodika byla a jsou důležitá pro kulturní život lidí, protože filmová produkce, filmové umění nebo jednoduše film samotný jsou významnou součástí života společnosti.

V této práci se tedy budu věnovat české a polské mediální scéně, která je v obou případech provázána právě s touto společenskou a politickou transformací. Jde-li o konkrétní zaměření z hlediska mediálního, bude práce věnována českým a polským časopisům zaměřeným na film a kinematografii a odrazu této společenské (dějinné) změny v podobě konkrétních periodik. Konkrétně se tedy budu ptát na to, zda se zmíněná změna promítla také do časopisů kulturních (konkrétně filmových) a v případě, že ano, pak jakým způsobem, do jaké míry a v jakých oblastech.

Hlavním předmětem výzkumu a také užitou metodou výzkumu je tedy strukturální a obsahová analýza časopisů zaměřených na film a kinematografii. Půjde tedy například o rozbor struktury rubrik a témat, které časopisy obsahují, budu se soustředit například také na to, jaké (filmové, případně i nefilmové) události se v časopisech objevují nebo kterým filmům se věnují a v neposlední řadě mne budou zajímat změny vydavatelů těchto periodik. Neméně důležité pro mne, kromě obsahových

prvků periodik, bude také skutečnost, zda se historické události té doby viditelným způsobem promítly do obsahu konkrétních vydání časopisů.

Nedílnou součástí takového výzkumu je znalost dějin, konkrétních událostí, které vedly k transformaci v té které zemi a rozeznání souvislostí mezi těmito událostmi a změnami týkajícími se mediálního prostředí. Z tohoto důvodu věnuji určitý prostor i popsání historického kontextu souvisejícího se zmíněným procesem transformace. Aby poté bylo možné získat představu o tom, jak se periodika po roce 1989 proměnila, budu sledovat tři etapy tohoto období. Bude to rok 1985, období před přelomovým rokem 1989. Tento rok má demonstrovat období, v němž ještě výrazné změny systému nejsou patrné. Velmi významné období, druhé sledované, je přelomové období let 1989 a 1990. To je období samotné transformace. Třetím sledovaným obdobím bude rok 1993, který by měl ukázat, jak vypadají periodika již nějakou dobu po změně společenského a politického systému.

V případě Polska budu sledovat konkrétně šest titulů, které se specializují na film a prostředí kinematografie. Jsou to periodika jak takzvaně populární, tak odborná. V případě Československa (později České republiky) půjde o sedm sledovaných periodik z filmového prostředí. Stejně tak jako v polském případě, i tady se objevují periodika populární i ta převážně odborná. Některá z polských i českých titulů dnes již nevycházejí a u některých můžeme sledovat i období přestávky ve vycházení.¹

V této práci tedy budu hledat odpovědi na tyto předem stanovené otázky: Zda a jakým způsobem se proměnila struktura a obsah českých a polských filmových periodik období transformace po roce 1989? Reflektují analyzovaná periodika společensko-politické změny tohoto období? Jestli

---

¹ Ke sledovaným titulům a časovému období konkrétněji v praktické části práce, v kapitolách Sledované tituly a Sledované časové období

ano, jak konkrétně? Jakým tématům a filmům se konkrétní periodika věnují a jaký je rozdíl mezi nimi v rámci jednotlivých zemí? A v neposlední řadě se budu ptát na to, jak se liší transformace tohoto typu médií v českém a polském prostředí, případně v čem jsou si tyto dvě mediální prostředí podobné. Velmi obecně řečeno, hlavním tématem práce bude právě podoba proměny po roce 1989 ve filmových časopisech v českém a polském prostředí.

1. HISTORICKÉ, FILMOVÉ A MEDIÁLNÍ UDÁLOSTI SOUVISEJÍCÍ S TRANSFORMACÍ

Jak jsem již zmínila v úvodu práce, pro studium proměny periodik zaměřených na film po roce 1989 je nezbytné znát také dějinné události s proměnou spojené. Proto se v této části práce budu věnovat právě historickému kontextu tohoto období. Právě na základě těchto znalostí bude potom možné sledovat a uchopit proměny struktury či náplně sledovaných periodik a zároveň pozorovat vliv transformace politického i společenského uspořádání na konkrétním příkladu.

Další kapitolu věnuji samotnému filmu. Nebudu zde uvádět dlouhé kapitoly o teorii filmu, to by, myslím si, v případě studovaného tématu nebylo ani na místě. Avšak neměla bych opomenout alespoň stručně zmínit, jak vypadala filmová scéna ve sledovaném období v obou zemích, jaké filmy zde byly natočeny nebo které byly třeba takzvaně zakázané.

Aby bylo možné lépe pochopit souvislost dějinných událostí ve dvou sledovaných zemích se situací v mediální oblasti, uvedu zde také kapitolu věnující se transformaci samotných médií. Jak jsem již zmínila, proměna médií samozřejmě blízce souvisí s proměnou společenskou (historickou). Transformace médií se však týká i situace vydavatelství, rušení periodik, změny vlastníků vydavatelství či konkrétních periodik. I když tedy změna mediální sféry s dějinami úzce souvisí, věnovala jsem v práci tomuto tématu samostatnou kapitolu. Mediální proměnu v ní však pochopitelně od historického kontextu, týkajícího se společenské a politické změny, oddělovat nemohu.

1.1 Vymezení historického kontextu transformace v roce 1989

Ve chvíli, kdy se rozhodneme studovat a zkoumat proměnu periodik zaměřených na kinematografii po roce 1989, nesmíme samozřejmě opomenout historický kontext. Média jsou nepřehlédnutelným způsobem spjata se společností, a tak změny ve společnosti přinášejí i změny v médiích. Proto se na tomto místě práce budu snažit vymezit klíčové historické události, které nepochybně média ovlivňovala a které sama média často reflektovala.

I když je v této práci stěžejní zlomový rok 1989 (popřípadě rok 1990), považovala bych za nevhodné vytrhnout tyto roky jen tak z kontextu. Události těchto let mají (jak už tomu v dějinách bývá) své příčiny v letech dřívějších. Z těchto důvodů se zde pokusím nastínit události předešlé, které k transformaci vedly, ale i některé okamžiky následující, které naznačují, kam přeměna směřovala.

Musím ještě podotknout, že se zde objeví i roky, které následně v samotném výzkumu nejsou sledovány, jsou však pro komplexní pochopení historického kontextu, dle mého názoru, nezbytné. Jde-li o léta ve výzkumu sledovaná², těm pak bude věnována pozornost větší.

1.1.1 *Polsko*

Důležité je mít na paměti, že zatímco u nás se uvádí jedno konkrétní datum, které je symbolem změny v roce 1989, v Polsku jde o proces, v rámci něhož najdeme – stejně jako v Československu – více významných

---

² V obou případech jde o roky 1985, 1989, 1990 a rok 1993. Konkrétněji ke zkoumanému období viz kapitola 2.2.2. Sledované časové období.

událostí, ovšem ani jedna z nich není uváděna jako tak průlomová a jednoznačná, jako je v českém prostředí 17. listopad.

V této části práce se mimo jiné i z tohoto důvodu nebudu věnovat pouze roku 1989, ale zmíním i nejvýznamnější dějinné události spojené s proměnou společenského i politického prostředí ještě před tímto rokem, stejně tak jako po něm. Hlavním aktérem změn v Polsku byla Solidarita, která vznikla už na začátku 80. let.

1.1.1.1 *Polská 80. léta: Počátky změn*

Srpen 1980 je časovým údajem, který je uváděn jako období, jemuž polská historie „vděčí“ za to, že dnes Polsko žije ve svobodě.³ 14. srpna 1980 vypukla v Gdaňských loděnicích stávká, kterou následovaly stávky další na území celého Polska⁴. Stávky byly reakcí mimo jiné na špatnou hospodářskou situaci Polska.⁵

Stávkující zastupoval nově zřízený Stávkový výbor (*Komitet Strajkowy*), do jehož čela se postavil Lech Wałęsa, v té době neznámý nezaměstnaný elektrikář.⁶ Ten 31. srpna (po několik dní trvajících stávce) podepsal dohodu se zástupci tehdejší vlády (konkrétně s vicepremiérem Mieczysławem Jagielským). V této dohodě bylo ujednáno, že vláda přinese během třech měsíců do Sejmu projekt ústavy, který například omezí působení cenzury, osvobodí politické vězně nebo vrátí do práce

---

³ SKÓRZYŃSKI, Jan; PERNAL, Marek. *Kalendarium Solidarności 1980-89: Gdy nie możliwe stało się możliwe*. Warszawa: Świat książki, 2005. 288 stran. ISBN 83-47-0114-1. Str. 5.

⁴ V té době byl oficiální název polského státu „Polska Rzeczpospolita Ludowa“ (PRL). S vědomím této skutečnosti je dále používána buď zkratka „PRL“, nebo „Polsko“.

⁵ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 5.

⁶ DAVIES, Norman. *Evropa: Dějiny jednoho kontinentu*. Praha: Academia; Prostor, 2005. 1365 stran. ISBN 80-200-1334-2 (Academia); 80-7260-138-5 (Prostor). Str. 1119.

bezdůvodně propuštěné a uzná vznik svobodných, samosprávných odborových svazů.⁷

V této době tak vznikl Nezávislý samosprávný odborový svaz „Solidarita“ (*Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” – NSZZ „Solidarność”*)⁸, významné společenské hnutí, které vcelku klidnou cestou usilovalo o svobodné Polsko a které časem získalo důvěru miliónů Poláků.⁹ Odborové hnutí Solidarita „se vydalo cestou nenásilí a s komunisty nebojovalo. Hnutí se jednoduše organizovalo bez nich. Byla to jediná nezávislá organizace v sovětském bloku a získala oficiální právo stávkovat a nabírat nové členy,“ píše Norman Davies, jeden z významných odborníků na polské dějiny.¹⁰ Ač Solidarita vůbec nepoužila násilí, začalo hrozit, že Solidarita způsobí pád stávajícího systému, a tak přišel rozkaz z Moskvy (od nemocného Brežněva) zahrnout toto nekomunistické dělnické hnutí.¹¹

Zatímco 12. prosince 1981 jednala v Gdaňsku Státní komise Solidarity (*Komisja Krajowa „Solidarności”*), v celém Polsku už byli ve velké míře zatýkáni aktivisté hnutí Solidarita.¹² V noci 13. prosince 1981 provedl generál Wojciech Jaruzelski vojenský převrat. Bylo zatčeno 40 až 50 tisíc aktivistů Solidarity, jakákoliv komunikace byla přerušena a všechny hlavní instituce převzali vojenští komisaři.

K tomuto datu, tedy 13. prosince 1981, je v dějinách Polska přiřazováno zavedení výjimečného stavu, které trvalo až do roku 1983.¹³ Byla zřízena Rada armády pro ochranu národa (*Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego*), která si postavila do čela generála Wojciecha Jaruzelského.

---

⁷ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 40.

⁸ Dále používána zkratka v původním znění NSZZ Solidarita.

⁹ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 6.

¹⁰ DAVIES, 2005. Str. 1119.

¹¹ Tamtéž.

¹² GARLICKI, Andrzej. *Historia 1939-1997/98. Polska i świat*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar“, 1998. 475 stran. ISBN 83-87367-23-0. Str. 378.

¹³ DAVIES, 2005. Str. 1119.

Jejich usnesení rozhodlo o ukončení činnosti všech organizací, spolků i odborových svazů, včetně NSZZ Solidarity. Zakázali zároveň organizování stávek, manifestací či jakýchkoli protestních akcí. Protože mnoho úřadů vedla armáda, bylo velké množství mužů také povoláno do služby v armádě. Byla zavedena cenzura na poštovní zásilky a bylo zrušeno vydávání několika titulů.¹⁴ a vůdce Solidarity Lech Wałęsa byl uvězněn.¹⁵ Ačkoliv si komunisté mysleli, že se jim podařilo zničit Solidarity, nebyla to pravda. Ta i přes uvěznění Wałęsy a mnoha dalších fungovala dále v ilegality, takzvaně „v podzemí“ tvořila hnutí odporu v komunistické části Evropy. Solidarity si vytvořila svou vlastní strukturu, zavedla svůj vlastní tisk i vydavatelství, nebo zřídila vlastní politické kluby. Hlavním úkolem svazu bylo vytrvat. Poláci si tak zvolili místo cesty povstání cestu pasivního odporu v očekávání.¹⁶

20. července 1983 rozhodla Státní rada (*Rada Państwa*) o zrušení výjimečného stavu k 22. červenci 1983.¹⁷ Vláda se po zrušení výjimečného stavu snažila zbavit propuštěných politických vězňů, jakožto i politicky nepohodlných tím, že je povzbuzovala k emigraci. To mělo za následek vycestování asi pěti tisíc osob v letech 1983-1984.¹⁸

Zrušení výjimečného stavu v Polsku však rozhodně nevedlo k toleranci odpůrců komunistického režimu, konflikt mezi státní mocí a opozicí trval ještě několik let. Hlavní proud Solidarity, pod vedením Lecha Wałęsy a jeho poradců, v tuto dobu mluvil o porozumění s PZPR¹⁹. Neznamenalo to však zanechání „odboje“, ale snahu o vytvoření dialogu a

---

¹⁴ Více o situaci v médiích v kapitole 2.2.1.

¹⁵ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 86.

¹⁶ Tamtéž, str. 7.

¹⁷ GARLICKI, 1998. Str. 462.

¹⁸ Tamtéž, str. 387.

¹⁹ PZPR je zkratka názvu tehdejší komunistické strany, která byla u moci: *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza*, čili Polská sjednocená dělnická strana. Zdroj: KUBÁT, Michal. *Politika v Polsku po roce 1989: Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2000. 150 stran. ISBN 80-246-0133-8. Str. 141.

navrácení se do legality. Přimět vládu ke kompromisu se stalo hlavním cílem hnutí.²⁰ Trvalo však ještě dlouhou dobu, než se to lidem z hnutí Solidarita podařilo.

V říjnu roku 1985 se v Polsku konaly volby do Sejmu.²¹ Ačkoliv volby Solidarita bojkotovala, účastnilo se jich asi 78% oprávněných voličů.²² Předsedou Státní rady (*Rada Państwa*) se stal již zmíněný generál Jaruzelski, který byl zároveň prvním tajemníkem Ústředního výboru PZPR. Na místo premiéra byl dosazen Zbigniew Messner, profesor ekonomie. Očekávalo se, že hospodářská reforma se díky němu rozběhne, to se však nestalo. Ve vládě Messnera začal svou státní kariéru Aleksander Kwaśniewski, který se stal ministrem pro záležitosti mládeže.²³ Solidarita připravila zprávu „5 let po Srpnu“ (*5 lat po Sierpniu*), v níž se prezentovala jako síla připravená ke kompromisu a v níž sepsala určitá řešení hospodářské reformy, od vlády se však nedočkala žádné odpovědi.²⁴ K roku 1985 je vhodné dodat, že v březnu tohoto roku se do čela generálního tajemníka KSSS dostal Michail Gorbačov.²⁵

Ideály Solidarity, které shrnovalo prohlášení z 31. května 1987, připomněl ve svém veřejném proslovu velmi zřetelně i papež Jan Pavel II. při své návštěvě Gdaňsku. Hlavními cíly Solidarity byla národní suverenita, demokracie a svoboda hospodářské činnosti. Podpora papeže, který byl vždy Poláky velmi milován, dosáhla výsledků. V květnu a srpnu roku 1988 proběhly dvě vlny stávek zaměstnanců loděnic a horníků. Ti postavili záležitosti Solidarity do čela svých požadavků. A tak se 31. srpna

---

²⁰ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 7.

²¹ Sejm je dolní komora polského parlamentu, zákonodárný státní orgán.

²² WIATRAK, Wiesław. *Dekada zmian 1980-1989*. Katowice: Urząd Statystyczny, 2004. 208 stran. ISBN 83-88102-58-3. Str. 39.

²³ GARLICKI, 1998. Str. 389.

²⁴ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 8.

²⁵ GARLICKI, 1998. Str. 463.

1988 musel generál Czesław Kiszczak, tehdejší ministr vnitra, setkat s Lechem Wałęsou.²⁶

„Plánem lídrů Solidarity byla evoluce – pomalá a s komunistickou stranou projednaná přestavba systému,“²⁷ která měla mimo jiné dát opozici možnost legální činnosti. V rámci příprav Solidarity k jednání u Kulatého stolu (*Okrągły Stół*) rozhodl Lech Wałęsa v prosinci 1988 o vytvoření Občanského výboru (*Komitet Obywatelski*), který měl být v rámci Solidarity jakýmsi „kádrovým zázemím pro účinnější jednání s vládou při rozhovorech u Kulatého stolu.“²⁸

1.1.1.2 Červen 1989: důležitý okamžik pro proměnu režimu v Polsku

Jak již předešlé události naznačují, rok 1989 byl opravdu přelomový. Již skutečnost, že vláda v roce 1988 uznala nutnost setkat se s lídry Solidarity, napovídala, že opozice má velkou šanci dostat se k jednání o dalším vývoji země. Rok 1989 je zlomovým a velmi významným nejen pro Polsko, ale i další země tehdejšího Sovětského bloku. Polsko je však pro tuto dobu přerodu společnosti určitým způsobem výjimečné. „Varšavský badatel Andrzej Małkiewicz zahajuje svou studii o parlamentních volbách roku 1989 slovy: „4. června skončil v Polsku komunismus.“ Je třeba jít ještě dále a říci, že 4. Červen je začátkem konce komunismu v celé středovýchodní Evropě,“ uvádí Michal Kubát k tomu, co volby v červnu 1989 znamenaly pro polské i evropské dějiny.²⁹

Ve dnech 16. až 18. ledna 1989 bylo na desátém sjezdu Ústředního výboru PZPR přijato důležité stanovisko k politickému a svazovému pluralismu. Ústřední výbor se shodl na potřebě i možnosti konstruktivní

---

²⁶ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 9.

²⁷ Tamtéž, str. 10.

²⁸ KUBÁT, 2000. Str. 47.

²⁹ Tamtéž, str. 45

opozice přidat se do politického systému.³⁰ Následné setkání Czesława Kiszczaka s Lechem Wałęsou a dalších expertů ve vile Magdalenka nedaleko Varšavy pak umožnilo počátek jednání u „Kulatého stolu“.³¹ 6. února tak ve Varšavě začala jednání u „Kulatého stolu“. U „Kulatého stolu“ se obě strany dohodly, že 65% mandátů v Sejmu připadne vládní koalici a o zbytek bude bojovat opozice, volby do Senátu měly pak být plně svobodné. Tohle vše bylo schváleno 7. dubna 1989 Sejmem.³²

4. června 1989 proběhlo první kolo voleb a po druhém kole 18. června 1989 už bylo jasné, že opozice získala skoro vše, co mohla. Ačkoliv volby nebyly demokratické (říká se jim volby kuriální) a mezi dvěma koly byla změněna pravidla voleb ze strany vládní koalice³³, získal Občanský výbor Solidarity v Senátu 99 mandátů ze 100 a v Sejmu všech 161 možných mandátů získal již v prvním kole.³⁴ „Porážka PZPR v červnových volbách znamenala průlom v procesu destrukce politického systému PRL. Byla začátkem živelného procesu rozpadu strany a posléze celého politického řádu budovaného komunisty v průběhu více než čtyřiceti let,“ píše historik a politolog Antoni Dudek.³⁵

19. července 1989 byl generál Jaruzelski zvolen Národním shromážděním prezidentem, převaha jednoho hlasu však napovídala, že slavné vítězství to nebylo. Na post premiéra byl uveden gen. Czesław Kiszczak, to však urychlilo pád komunistické vlády.³⁶ Už 24. srpna 1989 se stal prvním nekomunistickým premiérem Tadeusz Mazowiecki a spolu s

---

³⁰ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 180 + GARLICKI, 1998. Str. 397.

³¹ CHWALBA, Andrzej. *Polsko 1989-2008. Dějiny současnosti*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 254 stran. ISBN 978-80-7325-185-7. Str. 19.

³² KUBÁT, 2000. Str. 20-21.

³³ Tamtéž. Str. 23-24.

³⁴ Tamtéž. Str. 50.

³⁵ DUDEK, Antoni. *Krise komunistického systému v Polsku v 80. letech*. IN: Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, ročník IV., 3. Ústav pro studium totalitních režimů ČR. ISSN 1802-8241. Str. 52.

³⁶ Tamtéž. Str. 53.

ním opozice začala přejímat vládu v zemi.³⁷ 28 prosince schválil Sejm změnu názvu státu na Rzeczpospolita Polska (v pořadí třetí).

Rok 1989 byl symbolem nepokojů i v dalších zemích, zřízením podobných Polsku. Objevily se jak známo v Československu³⁸, v NDR, v Bulharsku, Rumunsku nebo v Maďarsku.

1.1.1.3 Počátek 90. let a cesta ke svobodě

„Síla kritiky Mazowieckého vlády rostla postupně. V momentě převzetí moci jí vyjadřovalo sympatie 84% respondentů, o tři měsíce později dokonce 90%. Od začátku roku 1990 důvěra začala klesat. Nastával čas obtížných a bolestných reforem, zejména ekonomických, a následně urputných bojů uvnitř Solidarity.“ Takto vystihuje situaci na počátku roku 1990 historik Andrzej Chwalba.³⁹ Společenská očekávání od vlády opozice byla velická, a tak v polském prostředí roku 1990 panovalo velké napětí a frustrace. Radikální křídlo Solidarity začalo kritizovat porozumění u Kulatého stolu, které bylo dobrá pro komunisty. Prioritou vlády zůstalo hospodářství, bylo na čase se pokusit o jeho růst.⁴⁰ Mazowieckého vláda čelila prvním protestům obyvatel.

V roce 1990 se událo hned několik důležitých změn. V květnu 1990 se konaly komunální volby. Prvních svobodných komunálních voleb se zúčastnilo několik politických uskupení. Důležitým momentem však bylo, že celkově zvítězil Občanský výbor (*Komitet obywatelski*), který utvořila Solidarita. Celkově získali 55.5% hlasů. Postkomunistické politické strany

---

³⁷ SKÓRZYŃSKI; PERNAL, 2005. Str. 180 + GARLICKI, 1998. Str. 12.

³⁸ O Československu více v kapitolách následujících.

³⁹ CHWALBA, 2009. Str. 24.

⁴⁰ BUHLER, Pierre. *Polska droga do wolności 1939-1995*. Warszawa: Wydawnictwo akademickie DIALOG, 1999. ISBN 83-86483-95-4. Str. 705-706.

se dobře nepřípravily a nové politické strany přípravu nestihly, takže ve volbách propadly.⁴¹

Neopomenutelnou událostí roku 1990 byly první všeobecné volby prezidenta v dějinách Polska. Výjimečné byly tyto volby také tím, že byly předčasné. Funkční období prezidenta Wojciecha Jaruzelského totiž mělo skončit až v roce 1995.⁴² Kvůli této volbě hlavy státu byla změněna Ústava. Vůli kandidovat v těchto volbách vyjádřilo až 16 politiků, hlasování v druhém kole volby už ukázalo vítězství Lecha Wałęsy. Ten 22. prosince 1990 složil prezidentskou přísahu⁴³ a až do prezidentských voleb 1995 se jeho vláda vyznačovala silnou pozicí prezidenta a jeho kanceláře. Po prezidentských volbách se definitivně rozpadla Solidarita, která nepřečkala silnou volební kampaň a vnitřní politický boj.⁴⁴

Brzy nastala silná potřeba nových parlamentních voleb, které proběhly 27. října 1991. Ve volbách kandidovalo veliké množství politických uskupení, což zmátlo voliče. Nejvíce hlasů nakonec získala Demokratická unie (*Unia Demokratyczna – UD*).⁴⁵ Tyto volby, dle Pierra Buhlera, znamenaly konec období přechodu a ustavení demokracie.⁴⁶ Rok 1991 byl pro Polsko důležitým rokem také proto, že bylo přijato do Rady Evropy a zároveň pro celý postkomunistický svět přišel očekávaný rozpad SSSR.

Posledním sledovaným rokem v této práci byl rok 1993. Byl to rok, v němž se určitým způsobem dokončil proces přerodu do nového politického systému. Po tomto roce samozřejmě pokračovaly další změny, neshody a novinky v politickém systému, avšak rok 1993 byl ještě jednou událostí související s transformací v roce 1989 významný. Roky 1991 až

---

⁴¹ KUBÁT, 2000. Str. 53-56.

⁴² Tamtéž. Str. 56.

⁴³ BUHLER, 1999. Str. 707.

⁴⁴ KUBÁT, 2000. Str. 64.

⁴⁵ Tamtéž. Str. 70.

⁴⁶ BUHLER, 1999. Str. 708.

1993 jsou charakterizována velkou nestálostí politických uskupení. „Formování stranického systému zdaleka nebylo ukončeno a jsme svědky neustálého procesu vznikání a zanikání nejrozmanitějších politických uskupení.“⁴⁷ Důsledkem různých konfliktů mezi politickými stranami byla vládě Hanny Suchocké vyslovena 28. května 1993 nedůvěra. Prezident Lech Wałęsa rozpustil Sejm a vyhlásil na září nové parlamentní volby. V zářijových volbách zvítězila strana SLD (*Sojusz Lewicy Demokratycznej* - Spojenectví demokratické levice) a PSL (*Polskie Stronnictwo Ludowe* - Demokratická strana) a v říjnu byl jmenován premiérem Waldemar Pawlak (PSL).⁴⁸

Po parlamentních volbách v roce 1993 nastalo poprvé do roku 1989 období určité politické stabilizace.⁴⁹

1.1.2 Československo

„Co trvalo Polsku deset let, Maďarsku deset měsíců, východnímu Německu deset týdnů, to potrvá v Československu možná deset dnů,“ prohlásil na konci listopadu 1989 v Praze britský akademik a esejista Timothy Garton Ash.⁵⁰ Nebylo to úplně tak, ale jeho slovům se vývoj v Československu blížil. Jeho výrok charakterizuje rozdíl mezi polským a československým převratem. Ten polský byl připravovaný už od začátku 80. let, zatímco ten československý se utvořil velmi rychle (i když nesmíme opomenout jisté náznaky, které dávaly najevo, že se něco mění).

---

⁴⁷ KUBÁT, 2000. Str. 72.

⁴⁸ CHWALBA, 2009. Str. 218-219.

⁴⁹ KUBÁT, 2000. Str. 76.

⁵⁰ PITHART, Petr. *Čalfa – anebo referendum? Alternativní pohled na polistopadové události*. IN: *Dějiny a současnost. Mimořádné číslo k 20. výročí 17. listopadu 1989*. Praha, Lidové noviny, 2009. Str. 14.

V Polsku se považují za zlomový okamžik volby v červnu 1989, u nás to byly demonstrace 17. listopadu 1989 v hlavním městě.⁵¹

I když byla cesta k demokratickému uspořádání rozdílná, oba státy šly podobnou cestou, a proto je také možné srovnávat stejné historické období tak, jak by to u mnoha jiných zemí nešlo.

1.1.2.1 Československo před přelomovým rokem 1989

Nemálo významnou součástí dějinného vývoje spějícímu k transformaci v roce 1989 byl vznik Charty 77. Proto bychom ho v historickém kontextu neměli opomenout. Na přelomu let 1976 a 1977 vznikla občanská iniciativa Charta 77, v které našli společnou řeč lidé různých názorů: demokraté humanistických tradic, křesťané, reformní komunisté, aktivisté z protirežimního undergroundu a podobně. Charta se nejdříve přihlásila k lidským právům jako východisku kritiky Husákova⁵² režimu.⁵³ Vedení československého státu totiž nedodržovalo lidská práva tak, jak se k tomu zavázal prezident Gustáv Husák svým podpisem pod mezinárodními pakty na Helsinské konferenci v roce 1975.⁵⁴ Prohlášení Charty podepsalo tehdy 242 občanů Československa.

Charta 77 si vzala za cíl vést konstruktivní dialog s politickou a státní mocí. Upozorňovala hlavně na konkrétní případy porušování

---

⁵¹ PITHART, Petr. *Čalfa – anebo referendum? Alternativní pohled na polistopadové události*. IN: Dějiny a současnost. Mimořádné číslo k 20. výročí 17. listopadu 1989. Praha, Lidové noviny, 2009. Str. 14.

⁵² Gustáv Husák byl generálním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa v letech 1969-1987 a prezidentem Československa v letech 1975-1989. Zdroj: Totalita.cz

⁵³ SUK, Jiří: *Od nemožnosti politiky k politice jako umění možného: Paradoxní život Václava Havla v letech 1969-1992*. IN: GJURIČOVÁ, Adéla; KOPEČEK, Michal. Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989. Praha; Litomyšl: Paseka, 2008. Str. 21.

⁵⁴ Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 – 2011 [cit. 2011-04-20]

<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ch77.php>

lidských práv, vedla si jejich dokumentaci a navrhovala řešení.⁵⁵ Mezi první mluvčí Charty 77 patřil Václav Havel, Jiří Hájek (československý ministr zahraničí z roku 1968) a filosof Jan Patočka. I přesto, že zástupci Charty se vyjadřovali k politickým záležitostem, nikdy Charta 77 nechtěla být politickou organizací.⁵⁶

Komunistický režim na Chartu reagoval celoplošnou propagandistickou kampaní v denících, rozhlasu a televizi. Dokument nezveřejnili, pouze pomlouvačné články či zrežirované debaty. V lednu 1977 byli signatáři Charty 77 dokonce zatýkáni, na jejich ochranu potom vznikl Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), který byl určitou morální manifestací. Jak píše Jiří Suk, tyto události a aktivita Charty 77 poté vyústila ve vznik Občanského fóra (OF) v roce 1989.⁵⁷

Nástup Michajla Sergejeviče Gorbačova do čela Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS), jakožto nadřízeného orgánu všem komunistickým stranám tzv. Sovětského bloku, v březnu 1985 přineslo období reform, které nakonec přispěly k finálnímu rozkladu Sovětského impéria. Gorbačovova zejména ekonomická reforma – tak zvaná *perestrojka* (přestavba) – odkrývala další a další problémy a nutnost určitých zásahů.⁵⁸ Gorbačov přišel v lednu 1987 také s takzvanou *glasností* (otevřenost), tedy s revolucí shora spojenou s demokratizací společnosti, která přinesla jakési uvolnění ve strnulém režimu, a zároveň tak napovídala, že tento režim už není tak pevný, jak býval.⁵⁹

---

⁵⁵ Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 – 2011 [cit. 2011-04-20]

<http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ch77.php>

⁵⁶ SUK, 2008. Str. 21.

⁵⁷ Tamtéž, str. 22 a 23.

⁵⁸ Závody ve zbrojení mezi Sovětským svazem a USA se na začátku 80. let vystupňovaly a obě strany do nich musely vložit obrovské finanční prostředky. Zatímco USA byly na vysoké náklady připraveny, ekonomika východního bloku se začala pod astronomickými vojenskými výdaji hroutit. Zdroj: EMMERT, František. Sametová revoluce 1989. Kronika pádu komunismu. Česká televize, Computer Press, 2009. Str. 18.

⁵⁹ SUK, 2008. Str. 29 a 30.

„Postnormalizační vedení KSČ reagovalo na změny v SSSR s velkou nevolí. Socialistická přestavba se měla omezit jen na ekonomiku a zefektivnění výroby. Možnost politických změn KSČ zásadně odmítla. V roce 1988 byla některá vyjádření představitelů SSSR – včetně Gorbačova – ČSSR dokonce cenzurována nebo dezinterpretována.“⁶⁰ V prosinci 1987 vystřídal na postu generálního tajemníka ÚV KSČ⁶¹ Gustáva Husáka Milouš Jakeš.⁶²

21. srpna 1988 se tisíce lidí sešly v centru Prahy u příležitosti dvacátého výročí sovětské invaze. Protesty nebyly nijak svolány, došlo k nim spontánně. Další demonstrace se opakovaly 28. října. Zvláštní oddíly Sboru národní bezpečnosti (SNB) proti demonstracím razantně zasáhly, přesto veřejnost věřila, že přicházejí velké změny. V říjnu roku 1988 vzniklo v prostředí Charty Hnutí za občanskou svobodu a uvedlo se manifestem *Demokracii pro všechny*, jejímž autorem byl Václav Havel.⁶³ V závěru roku to vypadalo, že policejní režim polevuje, bylo to ale jen přechodný stav. Státní bezpečnost totiž přestala na nátlak Moskvy rušit zahraniční rozhlasové stanice vysílající do ČSSR⁶⁴. Městský výbor v Praze dokonce povolil opoziční manifestaci na Škroupově náměstí 10. prosince 1988. Neznamenal to konec represí, ale spíše šlo o signál do zahraničí.⁶⁵ Krátké uvolnění v ČSSR zase rychle skončilo a už v lednu 1989 represe opět zesílily.⁶⁶

---

⁶⁰ EMMERT, 2009. Str. 19.

⁶¹ Ústřední výbor Komunistické strany Československa.

⁶² EMMERT, 2009. Str. 20.

⁶³ SUK, 2008. Str. 31.

⁶⁴ Československá socialistická republika.

⁶⁵ HAMPL, David: Mezinárodní souvislosti vývoje v Československu v roce 1989. In: KRÁKORA, Pavel a kol.: *Obnova demokracie v Československu po roce 1989*. Nakladatelství Epoque, Praha 2010. Str. 229.

⁶⁶ EMMERT, 2009. Str. 21.

1.1.2.2 Přelomový rok 1989 v Československu

Nejen špatná hospodářská situace se přestávala líbit stále většímu počtu občanům Československa a v roce 1989 rostl počet i síla protestů proti režimu.

15. ledna se na popud opozičních skupin sešly na Václavském náměstí v Praze tisíce občanů, aby uctili památku Jana Palacha, který se před dvaceti lety upálil na protest proti omezování vymožeností Pražského jara 1968.⁶⁷ Nepovolené shromáždění bylo brutálně potlačeno bezpečnostními silami. Shromáždění se nepodařilo rozehnat a opakovalo se i v dalších dnech. Shromáždění trvalo týden a stala se z něj mohutná protestní akce, které se začalo říkat „Palachův týden“.⁶⁸

Dalším podnětem k protestům se stalo zatčení Václava Havla 16. ledna, ten byl následně odsouzen k devíti měsícům ve vězení. Zvedla se velká vlna solidarity, nespokojených lidí stále přibývalo.⁶⁹ Už 22. ledna poslala dokonce nezávislá Iniciativa kulturních pracovníků předsedovi federální vlády Ladislavu Adamcovi protestní prohlášení proti Havlovu zatčení, v němž zároveň žádali, aby vláda s opozicí jednala o společné budoucnosti. Do konce února podepsalo toto prohlášení několik tisíc občanů.⁷⁰ Američtí senátoři navrhli Václava Havla na Nobelovu cenu míru, a tak byl raději už v květnu 1989 propuštěn.

V červnu vyvrcholila nespokojenost s režimem sepsáním prohlášení *Několik vět*, které podepsalo do listopadu asi čtyřicet tisíc lidí.

---

⁶⁷ SUK, 2008. Str. 33.

⁶⁸ Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 – 2011 [cit. 2011-04-20] <http://www.totalita.cz/1989/1989.php>

⁶⁹ SUK, 2008. Str. 34.

⁷⁰ Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 – 2011 [cit. 2011-04-20] <http://www.totalita.cz/1989/1989.php>

Kromě jiného, již dříve požadovaného, prohlášení mluvilo i o odstoupení funkcionářů, zodpovědných za špatný chod země.⁷¹

17. listopadu 1989 byla hlášena povolené studentské shromáždění k připomenutí si padesátého výročí zavření českých vysokých škol německými okupanty a smrti studenta Jana Opletala. Manifestace byla povolena pod podmínkou, že se průvod nevydá do centra města, ale na Vyšehrad ke hrobu českého básníka Karla Hynka Máchy, kde se lidé rozejdou. V Praze na Albertově se toho dne shromáždilo asi dvacet tisíc studentů a dalších občanů. Na Vyšehradě se lidé nerozešli, ale šli směrem do centra, pietní akt se spontánně proměnil v nejmohutnější protirežimní demonstraci od roku 1969.⁷² Druhý den, tedy 18. listopadu, studenti pražských vysokých škol, herci a divadla a další představitelé kulturní obce se shodli na týdenní protestní stávce a naplánovali na 27. listopadu stávku generální. V centru Prahy spontánně demonstrovaly tisíce lidí.⁷³

Neopomenutelnou událostí roku 1989 byl vznik Občanského fóra⁷⁴ 19. listopadu v Činoherním klubu. Občanské fórum (OF) se definovalo jako hnutí, na jehož práci se podílejí všichni demokraticky smýšlející občané – představitelé nezávislých iniciativ, studentů, uměleckých svazů, politických stran Národní fronty, církví apod. Význam Občanského fóra rostl závratnou rychlostí, za několik týdnů se proměnilo v rozhodující politickou sílu, která chtěla transformovat komunistický totalitní systém na systém demokratický. Hlavní osobností tohoto hnutí byl opět Václav

---

⁷¹ Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 – 2011 [cit. 2011-04-20] <http://www.totalita.cz/1989/1989.php>

⁷² SUK, Jiří; VANĚK, Miroslav: *17. listopad 1989*. In: KOCIAN, Jiří (odp. red.): *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989*. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2006. 891 stran.

⁷³ Demokratická revoluce 1989 Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. <http://www.89.usd.cas.cz/index.php> [online]. Copyright by ÚSD AVČR, v.v.i. 2009 Template: Copyright of Tobacamp [cit. 2011-04-21] <http://www.89.usd.cas.cz/index.php>

⁷⁴ Na Slovensku vzniklo hnutí *Verejnost proti násiliu* (VPN).

Havel.⁷⁵ OF nebylo hierarchickou organizací, koordinační centrum bylo v Praze, to vydávalo pouhá doporučení a zastupovalo OF v jednání s ústavními orgány. Občanské fórum vedlo jednání s Ladislavem Adamcem o rekonstrukci vlády a o změnách v nejvyšších ústavních orgánech i o změně ústavy. Požadovala například demisi Gustáva Husáka nebo vypuštění článku 4 o vedoucí úloze KSČ z ústavy.⁷⁶ 24. listopadu rezignoval Ústřední výbor KSČ v čele s Milošem Jakešem, generálním tajemníkem byl téhož dne zvolen nevýrazný Karel Urbánek, dne 29. listopadu 1989 byla zrušena vedoucí úloha KSČ ve státě.⁷⁷ Později navrholo OF Václava Havla na funkci prezidenta republiky, a ten byl 29. prosince 1989 jmenován prezidentem.

1.1.2.3 Období po roce 1989. Ustavování nového systému

„V období mezi listopadem 1989 a červnem 1990 došlo ke konstituování základů stranického systému ČR, v němž byla jasně patrná jednotící role OF, které se následně stalo hlavní bází české pravice,“ píše Pavel Krákora.⁷⁸ V červnu 1990 se po čtyřiceti letech konaly první svobodné volby do Federálního shromáždění a obou národních rad. Ve volbách kandidovalo 22 politických stran, hnutí a koalic. Nejvíce hlasů získalo Občanské fórum a slovenská Verejnost' proti násiliu. Předsedou Federálního shromáždění se stal Alexander Dubček a byla jmenována nová šestnáctičlenná federální vláda v čele s Marianem Čalfou.⁷⁹

---

⁷⁵ SUK, Jiří. *Občanské fórum. Listopad – prosinec 1989. 1. díl – události. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR*, 1997. Str. 11.

⁷⁶ ŠAFARÍKOVÁ, Vlasta a kol.: *Transformace české společnosti 1989-1995*. Brno: Nakladatelství Dokořán, 1996. Str. 53-54.

⁷⁷ KRÁKORA, Pavel: *Politické strany v Československu a listopad 1989*. In: KRÁKORA, Pavel a kol.: *Obnova demokracie v Československu po roce 1989*. Nakladatelství Epoque, Praha 2010. Str. 116.

⁷⁸ Tamtéž, str. 122.

⁷⁹ Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 – 2011 [cit. 2011-04-20] http://www.totalita.cz/kalendar/kalend_1990_06.php

Červnové volby v roce 1990 představovaly pro OF důležitý zlom v jeho dosavadní existenci. Stalo se hlavní vládní silou, přejalo odpovědnost za chod státu a jeho další směřování. Zároveň se ale začalo projevovat vnitřní pnutí dané vnitřní pluralitou tohoto uskupení. Postupně začala získávat převahu skupina soustředěná kolem Václava Klause inklinující k liberalismu a konzervatismu. V OF se vytvořil Klub sociálních demokratů Občanského fóra (Rudolf Battěk) a Liberální klub OF (Jiří Dientsbier předseda, Miloš Zeman) – jako reakce na Klausův Meziparlamentní klub OF. Za nástupce OF byly považovány Občanská demokratická aliance (ODA) a Občanská demokratická strana (ODS), která si v dubnu 1991 zvolila Václava Klause za svého předsedu.⁸⁰

V červnu roku 1992 se konaly volby do České národní rady a Slovenské národní rady.⁸¹ V České republice vyhrála ODS (Václav Klaus), na Slovensku HZDS⁸² (Vladimír Mečiar), na federální úrovni tak vznikla koalice ODS a HZDS, kdy předsedou vlády se stal Jan Stráský, a na úrovni Česka a Slovenska dvě různé vládní koalice, kdy předsedou vlády ČR byl Václav Klaus a předsedou vlády SR Vladimír Mečiar. ODS a HZDS se brzy poté dohodli, že do konce roku 1992 připraví rozdělení státu, protože se nepodařilo sestavit federální vládu.⁸³

Následně na to se připravily dvě přijaté ústavy a po 74 letech společného státu se Československo rozdělilo na dva samostatné státy – Českou republiku a Slovenskou republiku. Ačkoli podle výzkumu veřejného mínění z té doby si více než polovina občanů ČR a SR přála udržet společný stát, nedostali žádnou příležitost vyjádřit se v referendu, a tak se Československo k 1. lednu 1993 rozdělilo.⁸⁴

---

⁸⁰ KRÁKORA, 2010. Str. 121-123.

⁸¹ Po rozpadu Československa se tyto rady přeměnily v parlamenty jednotlivých zemí.

⁸² HZDS: Hnutie za demokratické Slovensko.

⁸³ ŠAFAŘÍKOVÁ, 1996. Str. 107.

⁸⁴ Tamtéž, str. 110.

1.2 Kinematografie v období přelomu režimů

Jelikož se v této práci věnuji časopisům zaměřeným na film a kinematografii, neměla bych opomenout také zmínku o filmové scéně. Krátce se tedy podíváme i na polský a československý (český) film ve sledovaném období, abychom lépe chápali, jaké obsahy se v časopisech objevovaly.

„Tím nejdůležitějším, k čemu došlo ve filmovém umění v 80. letech, byla skutečnost, že politikové, kteří zacházeli s filmem jako s nástrojem, definitivně ztratili naději, že „nejdůležitější umění“ dokáže vyvolat události podle jejich přání a že mohou divákovo vědomí ovlivňovat žádoucím směrem,“ píše Jerzy Płażewski ve své obsáhlé knize *Dějiny filmu*.⁸⁵ 80. léta přinesla viditelnou změnu i do samotného filmu. Ve filmech se objevovaly náznaky v podobě demokratických protestů, ať už v pouhých narážkách nebo přímo v dílech, které musela vláda pod společenským tlakem pustit k veřejnosti. V každé zemi toto probíhalo v jinou dobu, ale uvolňování cenzury bylo znát postupně i v zemích s nejprísnejším blokováním „nevhodných“ filmů. „Oficiální kinematografie prokázala svou neschopnost. Nebyla prospěšná ani pro vládu, ani pro umění, ani pro diváky,“ popisuje stav filmové sféry před rokem 1989 historik Jerzy Płażewski.⁸⁶

1.2.1 *Polský film*

Většina významných filmů tohoto období má dvě data, datum realizace a datum uvedení do distribuce. Takový případ je třeba film *Index Janusze Kijowského* (1977, 1981), který ukazuje těžký život mladé inteligence, které po studentských bouřích v roce 1968 zablokovali cestu k

---

⁸⁵ PŁAŻEWSKI, Jerzy. *Dějiny filmu 1895-2005*. Praha: Academia, 2009. Str. 519.

⁸⁶ Tamtéž.

seberealizaci.⁸⁷ Nejvýznamnějším filmem tohoto období je *Výslech* (*Prezłuchanie*, 1981) Ryszarda Bugajského, který byl v trezoru nejdéle, až po devíti letech byl oceněn v Cannes. Režisér zde ukázal ponurou atmosféru systému stalinských represí vůči úplně nevinným lidem.⁸⁸

V průběhu šestnácti měsíců legální existence Solidarity byly uvedeny do kin jenom dva dlouhometrážní filmy. Byl to dokument Andrzeje Chodakowského a Andrzeje Zajączkowského *Dělníci '80* (*Robotnicy '80*) a *Člověk ze železa* (*Człowiek z żelaza*) Andrzeje Wajdy. Film *Dělníci '80* je reportáží ze stávký gdaňských loďařů v srpnu 1980 a *Člověk ze železa* je polodokumentární geneze protestu Solidarity. Wajdův film ještě před svým uvrhnutím do trezoru ovlivnil také události spojené s formováním Solidarity a byl chválen i v zahraničí.⁸⁹

Po nastolení výjimečného stavu a internování vůdců Solidarity byla všechna kina a divadla uzavřena a herci vyhlásili bojkot státní televize. Byla také pozastavena činnost Svazu polských filmařů (*Stowarzyszenie Filmowców Polskich*), ale díky Wajdově rezignaci na jeho vedení nebyl rozpuštěn. I přese vše přinesly následující roky některé do dnes chválené filmy. Se svou *Sexmisí* (*Sexmisja*, 1983) se třeba prosadil Juliusz Machulski. Velký úspěch měl ve stejném roce také Krzysztof Gradowski s poetickou *Akademii pana Kaňky* (*Akademia Pana Kleksa*).⁹⁰ Cenzorům úspěšně unikal Piotr Szulkin, který nesouhlas se společnostmi schovávajícími se před svobodou vyjadřoval formou science fiction jako byl *Golem, Válka světů – příští století* (*Wojna światów – nastane stulecie*) nebo *O-bi, O-ba. Zánik civilizace* (*O-bi, O-ba. Koniec cywilizacji*).⁹¹

---

⁸⁷ PŁAŻEWSKI, 2009. Str. 520.

⁸⁸ Tamtéž, str. 521.

⁸⁹ Tamtéž, str. 522.

⁹⁰ Tamtéž, str. 523.

⁹¹ Tamtéž, str. 524.

Známý režisér Andrzej Wajda pracoval po roce 1981 hodně na Západě. Ve Francii natočil třeba film *Danton* (*Danton*, 1982) nebo *Běsy* (*Les Possédés*, 1988). Také Krzysztof Zanussi pracoval hodně za hranicemi. Ve svém filmu *Kontrakt* (*Kontrakt*, 1980) kritizoval komunistický establishment. Svou výjimečnost ukázal v tomto období Krzysztof Kieślowski. Hned v roce 1982 natočil film *Náhoda* (*Przypadek*) s populárním hercem Bogusławem Lindou, snímek potom šest let ležel v trezoru. Film *Bez konce* (*Bez końca*, 1984) zdůraznil s narážkou na stávky 1981, že vše je jen dočasným stavem. V zahraničí se proslavil teprve v roce 1988 svým *Dekalogem*, desetidílným televizním seriálem, který poukazoval na hlavní morální konflikty lidstva.

Od poloviny 80. let se už objevovaly filmy mladých tvůrců, které se podobaly filmům morálního neklidu z období před rokem 1980. Dávaly najevo, že už se blíží změna. Byly to například filmy *Stav strachu* (*Stan strachu*) Janusze Kijowského nebo třeba *Jak zabít kněze* (*Le Complot/To Kill a Priest*), který natočila Agnieszka Hollandová ve Francii.⁹²

Rok 1989 a znovuzískaná svoboda přinesla polskému filmu nové šance, ale také spoustu překážek. Před rokem 1989 zastával funkci producenta stát, takže u polského filmu v podstatě tato funkce chyběla. „Ze dne na den se tak stalo hlavní starostí filmaře shánění peněz k realizaci jeho nápadu.“ Stát začal poskytovat pouze dotace, finance polskému filmu začaly poskytovat také televize nebo se využívala koprodukce se Západem.⁹³

Počátky 90. let, které nás v této práci zajímají, přinesly například kultovní film, jako jsou *Psi* (*Psy*, 1992) Władysława Pasikowského nebo první díl trilogie *Tři barvy*, natočené ve spolupráci s Francií, Krzysztofa Kieślowského *Modrá* (*Trois couleurs: Bleu*, 1993), který získal Velkou cenu

---

⁹² PŁAŻEWSKI, 2009. Str. 526-527.

⁹³ Tamtéž, str. 704.

v Benátkách. Nejdůležitějším momentem pro polskou kinematografii po roce 1989 však bylo to, že přišla o svého hlavního protivníka, komunistický režim. Například Kazimierz Kutz zjistil, že se o zločinech komunismu nedá říct více než to, co řekl *Výslech* Ryszarda Bugajského.⁹⁴

1.2.2 Film v českém prostředí

Československá kinematografie prožívala druhou dekádu krize, avšak stále více bylo takových filmových tvůrců, kterým se podařilo oklamat ostražitost cenzorů a vytvořit téměř reálný pohled na svět.⁹⁵

Takový talent měl například režisér Jiří Menzel, který v roce 1980 natočil veselé *Postřižiny* podle předlohy Bohumila Hrabala nebo v roce 1986 film *Vesničko má středisková*.⁹⁶ Menzel natočil, ale – opět na motivy románu Bohumila Hrabala – také v trezoru přísně střežený film *Skřivoánci na niti*, ten natočil sice v roce 1969, ale uveden byl až v roce 1990.⁹⁷ Dalším z „problémových“ filmů byla například *Straka v hrsti* režiséra Juraje Herze. Film byl při jeho natáčení v roce 1983 kvůli obscénnosti zastaven už při natáčení a do kin se dostal až v roce 1991.

Další velmi významnou režisérkou sledovaného období je Věra Chytilová, kterou vytrhl z krize její film *Kopytem sem, kopytem tam* (1988), v němž poukázala na problém AIDS.⁹⁸ Dodnes známý film *Faunovo velmi pozdní odpoledne* natočila také v 80. letech (1983) a s dnes již kultovním film *Dědictví aneb Kurovahošigutntag* přišla na začátku let devadesátých (1992).⁹⁹

---

⁹⁴ PŁAŻEWSKI, 2009. Str. 704-707.

⁹⁵ Tamtéž, str. 538.

⁹⁶ Tamtéž, str. 539.

⁹⁷ JANOŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989. Díl IV. 1969-1989*. Praha, Academia, 2008. Str. 767.

⁹⁸ PŁAŻEWSKI, 2009. Str. 539.

⁹⁹ BŘEZINA, Václav. *Lexikon českého filmu: 2000 filmů 1930-1996*. Praha: Filmové nakladatelství Cinema, 1996. Str. 506.

Zmínit bych měla také filmy velmi produktivního režiséra Karla Kachyni, jako jsou třeba *Sestřičky* (1983), *Smrt krásných srnců* (1986 nebo *Oznamuje se láskám vašim* (1988). Velkým hitem 80. let byla série „Básníků“ Dušana Kleina, která začala v roce 1982 filmem *Jak svět přichází o básníky*, v roce 1984 pokračovala snímkem *Jak básníci přicházejí o iluze* a v roce 1987 *Jak básníkům chutná život* a čtvrtý díl *Konec básníků v Čechách* byl dotočen v roce 1993.¹⁰⁰

Režisér Vít Olmer přinesl do filmového průmyslu 80. a počátku 90. let například film *Bony a klid* (1987), *Tankový prapor* (1991) nebo *Nahota na prodej* (1993). Jaroslav Soukup režíroval v 80. let několik snímků s tehdy oblíbenou tematikou mladých a jejich trablů. V Roce 1984 to byla třeba *Láska z pasáže*, v roce 1987 *Discopříběh* (druhý díl přišel v roce 1991), 1988 pak *Kamarád do deště* (druhý díl byl natočen v roce 1992).¹⁰¹

Jedním z úspěšných debutů tohoto období byl *Čas sluhů* (1989) Ireny Pavláskové, byl to poutavý příběh dívky, která jde za kariérou přes mrtvoly. Slovenský režisér Juraj Jakubisko přišel v roce 1983 se svým syrovým filmem *Tisícročná včela* a v roce 1989 byl uveden do kin jeho film *Sedím na konári a je mi dobre*.¹⁰²

Krátkému filmu vládl tehdy Jan Švankmajer, který však žil v zahraničí a jeho filmy měly možnost dostat se do povědomí diváků až v 90. letech. Televizi panovaly naopak původní televizní seriály, mnohdy skrytě propagandistické.

V 80. letech a na začátku let devadesátých vzniklo mnoho filmů, které tu nemohu všechny vyjmenovat. Pro představu o tom, jaká filmová sestava se v tomto období v kinech objevila, to myslím stačí. Aby to ale nebyl pouhý výčet natočených filmů, musím přidat některé velmi důležité

---

¹⁰⁰ BŘEZINA, 1996. Str. 507.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 516.

¹⁰² PŁAŻEWSKI, 2009. Str. 539.

události dějin československého filmu, které byly pro přerod do období svobodné tvorby v podstatě nezbytné.

„V pátek 1. prosince 1989 se konala plenární schůze českých filmových umělců, kritiků i teoretiků a pracovníků kinematografie, na ní byl zvolen přípravný výbor nově zakládaného Svazu českých filmových umělců. Byla tu také ustavena rehabilitační komise (Václav Borovička, Jiří Krejčík, Alexandr Lukeš, Marcela Pittermannová a dr. Pavel Taussig), jež byla pověřena závažným posláním: zabývat se případy těch filmových umělců, kritiků i teoretiků, kteří byli v minulosti politicky diskriminováni, v důsledku čehož jim byla znemožňována či znemožněna práce v českém filmu.“¹⁰³ Zároveň byla obnovena činnosti Filmového a televizního svazu (FITES), která byla přerušena v listopadu 1969, rozhodlo se o tom na lednovém (1990) jednání filmových pracovníků v Praze. Přes 400 filmařů zvolilo dvacetičlenný výkonný výbor, v němž byli zástupci všech sekcí (hraný film, animovaný a dokumentární, filmová kritika a studenti FAMU), včetně tvůrců, kteří dlouhou dobu nemohli ve filmu pracovat nebo jen s velkými problémy (L. Helge, A. Máša, J. Švankmajer). Spolu s tím byly zrušeny tituly zasloužilý a národní umělec.¹⁰⁴ Takto tedy začala cesta ke svobodnému projevu filmových tvůrců a volnost kinematografie jako takové.

---

¹⁰³ KINO. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha: Panorama), 1990, roč. XLV, č. 1. Str. 2.

¹⁰⁴ Tamtéž.

1.3 Mediální atmosféra období transformace

Politické, hospodářské a společenské dějiny jsou samozřejmě od těch mediálních neoddelitelné. Navzájem spolu souvisí a ovlivňují se. Vzhledem k mému zaměření v této práci jsem však pro mediální transformaci utvořila samostatnou kapitolu, aby bylo lépe zřetelné, jaká byla v tu dobu mediální atmosféra a abychom mohli během sledování konkrétních periodik nalézat souvislosti. Známe již historický kontext, můžeme tak lépe pochopit události spojené s médii.

1.3.1 *Polská mediální scéna*

Období proměn v politice se v Polsku stalo také obdobím proměn v tisku.¹⁰⁵ Role médií v Polsku před i po roce 1989 výrazně rostla. Před rokem 1989 byla média pod kontrolou vládnoucí moci, tedy PZPR a jejích spojenců. Média byla důležitou součástí propagandistického a agitačního aparátu tehdejšího režimu. Výjimkou bylo pouze několik katolických periodik a tiskovin, které vycházely samizdatově. Po převratu většina opozičních novin zanikla, ale některá periodika vytrvala.¹⁰⁶

1.3.1.1 *Období 80. let do přelomového roku 1989*

Určité změny v informační politice se objevily už v polovině roku 1980. Původně uměle zadržované zprávy o stávkách dělníků v Gdaňsku a jiných městech se začaly šířit po celé zemi. NSSZ „Solidarita“ se začala domáhat možnosti mít přístup do sdělovacích prostředků.

---

¹⁰⁵ SŁOMKOWSKA, Alina (ed.). *Dylematy transformacji prasy polskiej (1989-1993)*. Warszawa: UNIWERSYTET WARSZAWSKI, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Dziennikarstwa, 1994. Str. 32.

¹⁰⁶ CHWALBA, 2009. Str. 130.

Po devátém sjezdu PZPR v červenci 1981 se začalo pracovat na novém zákoně o kontrole tisku, která byla schválena Sejmem 31. srpna 1981. Zákon zavedl represivní cenzuru a správu kontroly nad tiskem dával pod dohled Státní radě (*Rada Państwa*).¹⁰⁷ Hospodářská krize se spojila s prohlubující se krizí politickou, zatímco stávky stále trvaly. Solidarita získala souhlas k vydávání centrálního týdeníku „Tygodnik Solidarność“ ve Varšavě (3. dubna 1981) a několika regionálních periodik. To vše však přetrnulo vyhlášení výjimečného stavu 13. prosince 1981 a současné zrušení ustanovení o svobodě slova a tisku. Mnoho periodik přestalo vycházet a například krajské deníky byly svěřeny do rukou lokálních stranických vlád. V Polsku upadala životní úroveň lidí, zvyšovala se cena tisku a část čtenářů přestala důvěřovat tisku, proto se snižovaly jeho náklady. Kvůli technickým a programovým problémům byl Výbor pro správu Rádia a Televize (*Komitet do spraw Radia i Telewizji*) nucen zrušit druhé programy rádia i televize.¹⁰⁸ 28. července 1983 byl zákon o cenzuře ještě zpřísněn a represe byly ztřešeny.¹⁰⁹

Neopomenutelnou událostí v dějinách médií bylo schválení Tiskového zákona (*Prawo prasowe*) v Sejmu v lednu 1984, který vylepšil terminologii i právní normy. Za tisk například uznala nejen tisk periodický, ale také třeba letáky, agenturní servis, televizní programy nebo filmové kroniky. Připustil také možnost fyzických osob vydávat tisk. Státní orgány a instituce byly zavázány k předávání informací tisku, občané zase měli mít právo získat informace od tisku. Jakékoliv vydávání tiskovin (případně uvedení filmu, divadelní hry apod.) musel vždy schválit orgán cenzury Ústřední kontrolní úřad publikování a zábavy (*Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk – GUKPiW*).¹¹⁰

---

¹⁰⁷ CHWALBA, 2009. Str. 198.

¹⁰⁸ ŁOJEK, Jerzy; MYŚLIŃSKI, Jerzy; WŁADYKA, Wiesław. Warszawa: *Dzieje prasy polskiej*. Wydawnictwo Interpress, 1988. 234 Stran. ISBN 83-223-2356-5 Str. 199-200.

¹⁰⁹ GARLICKI, 1998. Str. 462.

¹¹⁰ ŁOJEK A KOL., 1988. Str. 200.

1.3.1.2. Mediální transformace spojená s rokem 1989

Úpadek minulého režimu v polovině roku 1989 přinesl Polsku všestrannou transformaci celého systému. Změna politického uspořádání samozřejmě souvisela, jak už jsme zmiňovali, s proměnou mediální scény. Co se týče médií, šlo o proměny společenské komunikace, hlavně změny nabídky v oblasti masových médií, ale i změny jejich vztahu s vládními institucemi i s jejich příjemci.¹¹¹

Ryszard Filas rozlišuje 5 fází transformace médií v Polsku v období od května 1989. Jsou to tyto fáze:

1. *květen 1989 – polovina 1991*: fáze živelného entuziazmu nových vydavatelů a vysílatelů a zároveň vynucené proměny starých titulů;
2. *polovina 1991 – konec roku 1992*: fáze pozorné stabilizace a vnitřních změn v tisku a rádiu;
3. *začátek 1993 – srpen 1994*: fáze otevřeného boje o mediální trh, zejména ten audiovizuální;
4. *září 1994 – konec roku 1996*: fáze ustalování trhu po prvním koncesijním procesu a invazi německých týdeníků;
5. *od začátku roku 1997*: fáze nového rozdělení mediálního trhu a postupující specializace.¹¹²

Vzhledem k období sledovanému v této práci nás budou zajímat první tři fáze transformace. Těm se tedy budu v této části podrobněji věnovat,

---

¹¹¹ GRZYBCZAK, Jarosław. *Společný klimát wokół polskich mediów w latach 1989-1999*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 3-4 (163-164), Kraków 2000. PL ISSN 0555-0025. Str. 8.

¹¹² FILAS, Ryszard. *Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989-1999)*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 1-2 (163-164), Kraków 1999. Str. 37.

abychom po historické získali představu také o související transformaci mediální.

První fáze, tedy fáze nucených změn, je dle Filase charakteristická velkým rozvojem četných nezávislých vydavatelských iniciativ zejména lokálních časopisů. Staré tituly se začaly měnit, nejdříve z hlediska organizačního (redakce, názvy apod.), poté se proměňovaly jejich vlastnosti. Největší změny mediální scény přišly spolu s likvidací koncernu RSW Prasa-Książka-Ruch¹¹³ v březnu roku 1990 tak zvanou Likvidační komisí.¹¹⁴ První dva roky přeměny plynuly pod znamením vzniku stovek nových (nízkonákladových) tiskovin, které se snažily zaplnit chybějící místa na vydavatelské mapě, staré noviny a časopisy, které se od základů měnily, často neuměly bojovat s ostatními.¹¹⁵

Do nabídky nových periodik se dostala *Gazeta Wyborcza*, která byla pokračováním varšavského časopisu *Tygodnik Mazowsze* a jejíž první číslo vyšlo měsíc před červnovými volbami 1989, konkrétně 8. května 1989, a jeho šéfredaktorem se stal Adam Michnik.¹¹⁶ *Gazeta Wyborcza* přitahovala svou novostí čím dál více čtenářů, v polovině roku 1991 už měla 13 regionálních příloh. Kromě *Gazety Wyborczy*, která vychází ještě dnes, vzniklo v tomto období změny 22 nových regionálních deníků a také asi 1000 tak zvaných subregionálních (místních) časopisů. Mnoho z nich však nevydrželo dlouho.¹¹⁷

V roce 1990 vycházelo 3007 časopisů. Na trhu deníků se kromě novin *Gazeta Wyborza* a deníku *Rzeczpospolita* objevily i bulvární plátky, jako například *Super Express*. Vedle nich vycházejí místní deníky, většinou

---

¹¹³ Celým názvem *Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza Prasa-Książka-Ruch*.

¹¹⁴ Rozpadu tohoto koncernu je věnována celá kapitola níže.

¹¹⁵ FILAS, 1999, in: *Zeszyty prasoznawcze*. Str. 38.

¹¹⁶ KUBÁT, 2000. Str. 47.

¹¹⁷ FILAS, 1999, in: *Zeszyty prasoznawcze*. Str. 38.

s tradicí už od komunistického období, které jsou úspěšné v daném místě či regionu.¹¹⁸

Co se týče elektronických médií, jejich nabídku doplnily na přelomu let 1989 a 1990 první místní rádiové a televizní stanice – komerční i pirátské. V Gdaňsku vzniklo i katolické *Radio Plus*. Byly to záležitosti čistě místní, přesto širší dosah vybojoval například regionální program TV Katowice.¹¹⁹

Druhá fáze, fáze stabilizace a vnitřních změn, přinesla na polskou mediální scénu nový pořádek a výrazné rozšíření nabídky elektronických médií. Přišla také takzvaná sekundární privatizace, tedy předávání dříve prodaných vlastnických práv na tituly do nových rukou. Díky tomu se tak mohlo zvětšit například „Hersantovo impérium“ a na mediálním trhu se objevili noví zahraniční investoři. U mnoha periodik se změnila i grafika obálky a zlepšila kvalita papíru, a to zejména proto, aby se periodika - vyrovnala těm nově vznikajícím. Náklady časopisů (zejména měsíčníků) vzniklých v první vlně (1989-1990) se rychle zvyšovaly. Populární byly časopisy pro ženy a dívky (například *Kobieta*, *Twój styl*, *Pani*) a mezeru po zaniklých časopisech vyplnila odnož zahraničních periodik (například *Popcorn*, *Dziewczyna*, *Bravo*).¹²⁰ Na rozdíl od těchto měsíčníků náklad společensko-politických týdeníků klesl, výjimkou byla pouze *Polityka* nebo *Wprost*. Na scéně celostátních deníků vládla *Gazeta Wyborza*, za ní stály dva staré tituly *Rzeczpospolita* (podíl tu měl Robert Hersant) a *Życie Warszawy* (podílníkem byl Nicola Grauso propojený se Silvio Berlusconiem).¹²¹ Celkově v této fázi vzrostl počet čtených titulů, jak deníků, tak časopisů.¹²²

---

¹¹⁸ CHWALBA, 2009. Str. 132.

¹¹⁹ FILAS, 1999, in: *Zeszyty prasoznawcze*. Str. 39.

¹²⁰ Tamtéž, str. 40.

¹²¹ Tamtéž, str. 41.

¹²² Tamtéž, str. 42.

Jak jsem již zmínila, v tomto období se také rozšířila nabídky médií elektronických. Na podzim 1992 fungovalo už 22 místních komerčních rádiových stanic a 9 stanic církevních (v roce 1991 vzniklo například zákonné¹²³, ortodoxní *Radio Maryja*). *Telewizja Polska* (TVP) otevřela své další tři regionální centra (Wrocław Szczecin, Lublin).¹²⁴

Fáze třetí, o které píše Ryszard Filas, byla fází „otevřeného boje o trh v době prvního koncesijního procesu“.¹²⁵ Na přelomu let 1992 a 1993 nadále vládnul deníkům Robert Hersant, na trhu s časopisy se objevil mimo jiné Jean Frey nebo Ringier a stále rostly odnože zahraničních titulů (zejména vydavatelství Bauer – *Bravo Girl*, *Tina* apod.).

V roce 1990 byl výrazně znovelizován tiskový zákon, a to přineslo mnoho změn. Kromě jiného nastoupila i otázka majetková, protože majetek častokrát nebyl evidovaný a vyceněný, přinesly tyto změny velké problémy. Podobný problém byl s lidmi v periodických pracujících. Novinářská etika se díky těmto právním problémům téměř vytratila, vše se odvíjelo pouze na majetkové úrovni a zapomínalo se na věci intelektuálního charakteru (novinářské spolky, určitá idea, jak dělat ten který titul), které byly s jednotlivými tituly také spojeny.¹²⁶

Na základě zákona z prosince 1992 se garantem nezávislosti elektronických médií, zájmů posluchačů a diváků a svobody slova stala Národní rada pro rozhlasové a televizní vysílání (*Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji – KRRiT*), která byla ustavena v březnu 1993. Už v roce 1992 se objevily vedle veřejné televize první soukromé televizní stanice, vysílající především filmy a zábavné programy. Byly to však stanice nelegální,

---

¹²³ Vzniklé komerční televize či stanice rádia byly v tu dobu nelegální, neměli povolení k vysílání.

¹²⁴ FILAS, 1999, in: *Zeszyty prasoznawcze*. Str. 41.

¹²⁵ Tamtéž, str. 42.

¹²⁶ MICHALSKI, Bogdan: *Dylematy prawne podczas transformacji prasy*. In: *Transformacja prasy polskiej (1989-1992)*. Warszawa: UNIWERSYTET WARSZAWSKI, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Dziennikarstwa, 1992. Str. 14-15.

protože koncese na využívání frekvencí mohla přidělovat jen KRRiT. Jako první ji v říjnu roku 1993 udělila televizi Polsat. Kromě toho vznikaly v Polsku kabelové a satelitní televize. Nejstarší z nich je Polska Telewizja Kablowa, která funguje už od roku 1989.¹²⁷

Podobným vývojem prošlo také rozhlasové vysílání – Polskie Radio. Na základě zmiňovaného zákona z roku 1992 se Polskie Radio SA stalo veřejnoprávní, tedy na státu nezávislou institucí. Dvě nejdůležitější stanice, tedy krakovská RMF FM a varšavské Radio Zet, byly nezávislé na velkých hráčích rozhlasového vysílání. Obě existují od roku 1990 a v roce 1994 obdržely od KRRiT koncesi na celostátní vysílání.¹²⁸ Boj o co největší zisky, mimo jiné z reklamy, o míru sledovanosti či výši nákladu způsobily, že byly vytlačeny nebo silně zredukovány programy a texty tzv. vysoké kultury určené elitám – jde tedy o jakési zprimitivnění forem sdělení.¹²⁹

Jarosław Grzybczak píše o výzkumu, který může dobře demonstrovat proměnu vztahu čtenáře či diváka k proměně mediální scény, která přišla s rokem 1989. Uvádí, že se v roce 1989 začal měnit vztah mediálních příjemců ke konkrétním médiím, zejména šlo o oceňování jejich věrohodnosti. V první polovině roku 1989 uskutečnil výzkum, v němž mediálními příjemci (ať už čtenáři, posluchači nebo diváky) položili otázku, zda příjemci mají vliv na to, o čem mluví televize nebo rádio nebo o čem píše tisk. Výzkum ukázal výrazný pocit tázaných, že příjemci nemají žádný vliv na oficiální hromadné sdělovací prostředky.¹³⁰ Druhý výzkum na podzim roku 1989 přinesl výrazně vyšší

---

¹²⁷ CHWALBA, 2009. Str. 131.

¹²⁸ Tamtéž, str. 133.

¹²⁹ CHWALBA, 2009. Str. 134.

¹³⁰ Grzybczak uvádí, že pouze necelá 3% dotázaných řekla, že vliv mají příjemci „hodně velký“, 13% jich popsalo vliv jako „velký“. Podle 22% procent dotázaných tento vliv úplně chybí, zbytek měl pocit, že jestli tam nějaký vliv je, tak jen na nevýznamné věci. GRZYBCZAK, Jarosław. *Spoteczny klimat wokół polskich mediów w latach 1989-1999*. IN:

výsledky, co se týče vlivu příjemců na mediální obsah. Celá jedna třetina (37%) dotázaných uznalo, že čtenáři tisku i příjemci rádiových a televizních programů mají velký (větší než dříve) vliv na to, co se píše nebo říká v polských médiích.¹³¹ Pozitivní změny v novinách a časopisech postřehla více než polovina dotazovaných.¹³²

1.3.1.2.1 Společensko-kulturní periodika

Aby nám v celkovém přehledu změn v médiích spojených s rokem 1989 úplně nezanikla sledovaná periodika – tedy časopisy zaměřené na film a kinematografii, rozhodla jsem se věnovat malou kapitulu společensko-kulturním časopisům. Tento typ časopisů měl a má v Polsku dlouhou tradici, tituly vycházející v průběhu 20. století můžeme počítat v řádech stovek. Časopis *Scena*, zasvěcený kultuře a divadlu, začal vycházet třeba už v roce 1908, dobou čistě filmových časopisů pak bylo zejména období 60. let (*Kino, Ekran*), ale některé vznikly hned po druhé světové válce (*Film*, 1946).

Hovoříme-li tedy o společensko-kulturních časopisech¹³³ v Polsku, musíme zmínit, že v roce 1989 nastala radikální změna jejich situace díky změnám systémovým, ideologickým a také díky komercializaci. Skončilo centrální řízení tisku a později zaniklo i jedno velké vydavatelství, které vydávalo spoustu z nich (RSW). Nové vydavatelské iniciativy se musely poprat s novou ekonomickou i čtenářskou situací na mediálním (tiskovém) trhu, který se řídil volnou konkurencí. Náklad tisku obrovsky

---

Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 3-4 (163-164), Kraków 2000. Str. 8.

¹³¹ Značná část společnosti podle Grzybczaka stále nepozorovala žádné změny (okolo 24%). GRZYBCZAK, 2000. In: Zeszyty prasoznawcze. Str. 8.

¹³² Tamtéž, str. 9.

¹³³ Pod pojmem společensko-kulturní časopis se chápe periodikum, které prezentuje především různé formy kultury, umění, myšlenky společensko-politické i široce pojímanou masovou kulturu. (výklad podle Ignace S. Fiuta – viz další odkaz pod čarou)

spadl a počet titulů se ztrojnásobil.¹³⁴ Mluvíme-li o periodických společensko-kulturních, které se zaměřují na film, mluvíme tak například o těchto: *Ekran, Filmowy Serwis Prasowy, Film, Kino, Film na Świecie, Kwartalnik Filmowy, Cinema-Press-Video* a později třeba *Cinema*.¹³⁵ Největším vydavatelským centrem společensko-kulturních periodik v Polsku byla Varšava (zde bylo 140 redakcí časopisů), Krakov (36 redakcí) nebo Poznaň (18 redakcí).¹³⁶

Období let 1989-1993 vznikalo mnoho různě zaměřených titulů a jejich finanční situace i možnosti získávání čtenářů začaly být čím dál těžší. Tituly ztrácely státní i zahraniční zdroje financování a velkým zdrojem financí se stala reklama. Zároveň musely polské redakce překonávat konkurenci polskojazyčných periodik, která vydávali zahraniční investoři.¹³⁷ Situace tedy pro tento typ periodik (a nejen pro něj) nebyla nijak snadná.

Ve zmiňovaném období se rozmohly hlavně ty časopisy, které vycházeli na celopolské úrovni. Staré kulturní časopisy, jako byli právě *Film* nebo *Kino*, museli soutěžit o velikost nákladu s konkurencí jiného zaměření – s tituly zaměřenými na ženy, dívky a mládež jako byla *Przyjaciółka* nebo nově vzniklé *Bravo, Popcorn* nebo *Dziewczyna*.¹³⁸

1.3.1.2.2 Vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch

Vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch věnují samostatnou podkapitolu právě proto, že toto vydavatelství bylo hlavním (téměř monopolním)

---

¹³⁴ FIUT, Ignacy S. *Pisma społeczno-kulturalne w latach 1989-2000*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 3-4 (163-164), Kraków 2000. Str. 64.

¹³⁵ Prvních šesti se v této práci věnuji podrobněji – jsou předmětem výzkumu.

¹³⁶ FIUT, Ignacy S., 2000. Str. 65

¹³⁷ Tamtéž, str. 79.

¹³⁸ FILAS, Ryszard: *Zmiany w czytelnictwie prasy w Polsce 1989-1992 na tle przemian oferty prasowej*. In: *Transformacja prasy polskiej (1989-1992)*. Str. 36-37.

vydavatelstvím před rokem 1989 a vydávalo tři ze šesti sledovaných titulů (*Kino, Film a Ekran*). Proto je pro nás jeho osud tak důležitý. Změny, které se odehrávaly kolem tohoto vydavatelství, velice výrazně ovlivnily to, jak a kdy se vlastně měnila i sledovaná periodika.

Téměř monopolní vydavatelství RSW Prasa- Książka-Ruch¹³⁹ založila strana PZPR 1. ledna 1973 spojením podniku RSW Prasa, vydavatelství *Książka i Wiedza* a *Przedsiębiorstwa Upowszechniania Prasy i Książki "RUCH"*. RSW byla největším tiskovým koncernem ve středovýchodní Evropě a vydávalo většinu novin a časopisů s velkým nákladem. Vydavatelství vydávalo také různé reprodukce umění, desky nebo video kazety a věnovalo se také filmovému průmyslu.¹⁴⁰

22. března 1990 rozhodl polský Sejm o likvidaci vydavatelství RSW. O celý proces likvidace se měla postarat Likvidační komise RSW (*Komisja likwidacyjna RSW*), vytvořená pouze pro tuto věc. Okamžik schválení tohoto zákona o likvidaci se často uvádí jako počátek změn tiskového trhu a RSW jako symbol starého mediálního systému. Počátek roku 1990 je také uváděn jako konec cenzury v Polsku. Podle data rozhodnutí o likvidaci RSW rozlišuje Ryszard Filas tři období:

1. květen 1989 – konec března 1990: období před schválením zákona o likvidaci RSW;

2. květen 1990 – červen 1991: období intenzivní přípravy a řízení se rozhodnutím Likvidační komise RSW;

3. od poloviny roku 1991 do dnes: období po vykonání celého procesu likvidace a zaběhnutí nového systému.¹⁴¹

---

¹³⁹ Celým názvem *Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza Prasa-Książka-Ruch*.

¹⁴⁰ GRAJEWSKI, Andrzej: *Bitwa o prasę. Krótki zarys likwidacji koncernu prasowego RSW*. In: *Więź*, nr. 11 (409), Warszawa 1992. Str. 44.

¹⁴¹ FILAS, 1999, IN: *Zeszyty prasoznawcze*. Str. 33.

Když budeme vycházet ze stavu v roce 1988, pak náklady jednotlivých deníků spadly během následujících devíti let o polovinu. Zároveň o polovinu vzrostly jednotlivé náklady na časopisy. V letech 1991-1993 nastoupilo krátké období jakéhosi oživení trhu deníků i časopisů, později jsme pak mohli zase sledovat jeho úpadek.¹⁴²

RSW patřilo 90% celého vydavatelského trhu s tiskem a mělo úplný monopol v tisku. Je tedy evidentní, že likvidace takového koncernu nemohla být jednoduchá. V roce 1988 vydávalo RSW 45 deníků, 235 časopisů o celkovém jednorázovém nákladu 3,5 milionu exemplářů. Kromě toho fungovalo v rámci RSW sedm vydavatelství a knižních agentur, které vydávaly několik set titulů ročně. K poslednímu březnu roku 1990 byl celkový majetek RSW 3.154.236.086 starých zlotých.¹⁴³

Proces likvidace RSW byl symbolem kompletní transformace médií (zejména těch tištěných) po roce 1989. Proces byl velice rozsáhlý, dlouhý a složitý. Komise musela nejdříve sepsat celý majetek a poté postupně vyjednávat převod titulů na nové majitele a podobně. Mnoho titulů tak zaniklo, některé z nich byly předány novinářským spolkům a mnoho z nich se dostalo do rukou zahraničních investorů.¹⁴⁴ Jen pro příklad třeba *Słowo Ludu* bylo v říjnu roku 1990 předáno do rukou Wydawnictwa Sp-nia Pracy „Słowo“, oblíbený deník *Trybuna* spolu s dalšími dvěma deníky byl prodán vydavatelství Ad Novum, Warszawa za 1.25 milionů zlotých a týdeník *Słowo Podlasia* koupila v únoru 1992 společnost PUH „Rapid“ Biała Podlaska za 100 milionů zlotých.¹⁴⁵ Zároveň například z dvanácti celostátních polských deníků se čtyři dostaly do rukou zahraničních investorů. *Rzeczpospolitou* pro představu získal francouzský mediální

---

¹⁴² FILAS, 1999, IN: Zeszyty prasoznawcze. Str. 33.

¹⁴³ BEČKA, Arnošt; MOLESTA, Jacek: *Sprawozdanie z likwidacji majątku byłej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*. Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, 2001. Str. 42.

¹⁴⁴ CIBORSKA, Alžbieta: Transformacja pism b. PZPR (1989-1992). In: *Transformacja prasy polskiej*, 1992. Str. 59.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 62-66.

magnát Robert Hersant (který mimo jiné koupil podíl v 8 různých denících¹⁴⁶) a v deníku *Życie Warszawy* získala podíl skupina Nicola Grausa.¹⁴⁷ V tomto kontextu se hovoří o internacionalizaci polských médií. Do polských médií se během sledované transformace dostal kapitál z USA, Francie, Německa, Velké Británie, Itálie a ještě několika jiných zemí.¹⁴⁸

Při likvidaci se objevily nemalé problémy. Bylo to podle Bogdana Michalského hlavně proto, že zákon nedělali odborníci, a tak zapomněli na to, že tisk (a redakce jednotlivých periodik) zahrnuje tři různé elementy: majetek, lidské zdroje, vlastnictví intelektuální spojené s autorskými právy jako je titul, grafika obálky apod.¹⁴⁹ Tvůrci zákona mysleli pouze na vlastnictví majetkového typu, opomenuli však další, těžko spočitatelné, prvky. Proto se stalo toto období transformace médií také těžkým obdobím pro novináře.

1.3.2 Česká mediální scéna

Stejně tak jako v polském případě přinesly změny společensko-politické také změny v mediálním systému. Počátek 90. let přinesl téměř úplné odstátnění médií a jejich privatizaci. Periodika zanikala, vznikala nová nebo se obnovovala ta dříve zakázaná. Velkým rozdílem polského a českého mediálního systému před rokem 1989 byla existence obrovského vydavatelského koncernu, který vydával většinu periodik v zemi, na straně polské a neexistence takového vydavatelského kolosu na straně druhé. To, co měly obě země společné, byla státní dohled nad všemi

---

¹⁴⁶ FILAS, 1999. In: *Zeszyty prasoznawcze*. Str. 39.

¹⁴⁷ BAJKA, Zbigniew: *Kapitał zachodni w polskiej prasie*. In SŁOMKOWSKA, Alina (ed.). *Dylematy transformacji prasy polskiej (1989-1993)*. Warszawa: UNIWERSYTET WARSZAWSKI, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Dziennikarstwa, 1994. Str. 45.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 39.

¹⁴⁹ MICHALSKI, 1992. In: *Transformacja prasy polskiej (1989-1992)*. Str. 14.

druhy masových médií, proto v podstatě proces odstátňování probíhal v těchto dvou zemích velmi podobně, tedy s tím rozdílem, že v Polsku šlo zejména o zrušení hlavního vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch.

1.3.2.1 80. léta v českých médiích

Hned počátek 80. let přinesl změnu systému kontroly médií. V roce 1980 byl vydán nový zákon číslo 180/1980 Sb., ustavující Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI), jehož předsedou byl do prosince 1989 Zdeněk Čermák. FÚTI nahradil funkci a pravomoci původně dvou fungujících úřadů - Českého úřadu pro tisk a informace (ČÚTI) a Slovenského úřadu pre tlač a informacie (SÚTI), které nově dohlíželi na krajský, okresní a podnikový tisk a v roce 1988 byly nakonec úplně zrušeny.¹⁵⁰

FÚTI měl registrovat celostátní periodika, distribuovat tisk, rozhodovat o přidělech papíru a dovozu zahraničního tisku, kontrolovat mediální obsahy hlavních deníků a časopisů, vysílání rozhlasu a televize a podobně. Byl podřízen federální vládě a stranicky řízen ÚV KSČ,¹⁵¹ z toho už je evidentní, že média byla u nás v 80. letech 20. století plně pod dohledem jedné strany, stejně tak jako tomu bylo v případě polském. Každý týden dostávali zástupci médií, FÚTI i Národní fronty pokyny k tomu, o čem se může, musí nebo nesmí v daném období informovat. FÚTI tak vyhodnocoval právě to, jak pracují média s těmito nařízeními. Předběžná kontrola (mimořádná opatření) fungovala jen ve zvláštních případech, jako bylo například výročí srpnové invaze. Našli-li kontroloři

---

¹⁵⁰ KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. Str. 209.

¹⁵¹ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 210.

například nějakou závadu, musela se odstranit ještě před distribucí periodik na stánky.¹⁵²

KSČ tedy měla systém kontroly médií propracovaný, rozhodovala o vydavatelských podmínkách periodik, o nákladech jednotlivých titulů, ale i o tom, kdo bude působit v redakci. Šéfredaktoři důležitých periodik a ředitelé mediálních institucí museli být členy KSČ a často zastávali také vysoké stranické funkce, ať už celostátní nebo regionální. KSČ si hlídala i tisk nestranický jako byly zájmové nebo dětské časopisy.¹⁵³

Hlavním a téměř jediným informačním zdrojem pro redakce byla v té době agentura Československá tisková kancelář (ČTK), ta distribuovala také zpravodajství zahraničních agentur, čímž kontrolovala jejich obsahy. Zpravodajové ČTK působící v zahraničí spolupracovali se Státní bezpečností. V zemi působila ještě tisková agentura Orbis, ta byla však využívána hlavně k propagandistickým účelům v zahraničí.¹⁵⁴

Struktura periodického tisku z druhé poloviny 60. let vydržela až do přelomového roku 1989. Základními periodiky byl ústřední tisk jako bylo *Rudé právo* (hlavní deník ÚV KSČ), *Svobodné slovo* nebo třeba *Lidová demokracie*. Vydavateli těchto deníků byly politické strany, společenské organizace nebo státní orgány.¹⁵⁵ Kromě toho vycházely také různé regionální tituly (krajské deníky, okresní noviny, podnikový tisk a podobně).¹⁵⁶ „Významným rysem celého mediálního systému bylo to, že v něm neexistovala přímá konkurence. Žádný mediální produkt k sobě neměl rovnocennou plnohodnotnou alternativu.“¹⁵⁷

---

¹⁵² KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 210.

¹⁵³ Tamtéž, str. 211.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 211 a 212.

¹⁵⁵ *Rudé právo* – ÚV KSČ, *Lidová demokracie* – Československá lidová strana lidová, *Mladá fronta* – Socialistický svaz mládeže, *Zemědělské noviny* – ministerstvo zemědělství apod.

¹⁵⁶ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 216.

¹⁵⁷ KÖPPLOVÁ, Barbara; JIRÁK, Jan: *Masová média a česká společnost 90. let 20. století: průběh a důsledky transformace českých médií*. In: HEISS, Gernot a kol.: *Česko a Rakousko po*

K určitému uvolnění striktního systému kontroly médií došlo až v druhé polovině 80. let, konkrétně po nástupu Michaila Gorbačova k moci v SSSR. Předsednictví ÚV KSČ přijalo v říjnu 1987 dokument nazvaný Uplatňování leninské zásady otevřené informovanosti veřejnosti tiskem, rozhlasem a televizí. Uvolnění se však v praxi projevovalo opravdu pomalu.¹⁵⁸

Mediální oblast časopisů byla celkem rozmanitá, byly tu časopisy pro děti a mládež, pro ženy, zahrádkáře a podobně a vycházeli také tematicky zaměřené časopisy věnující se například kultuře, sportu, zmiňovanému filmu nebo televizi. Některé druhy periodik na trhu úplně chyběly proto, že neodpovídaly marxisticko-leninské teorii o ideové výchovnosti čtenáře. Například bulvární periodika byla tedy v 80. letech u nás v podstatě neznámá.¹⁵⁹

Do mediálního spektra 80. let patřila ale kromě oficiálních periodik nepochybně také periodika samizdatová, jako například *Vokno*, samizdatové *Lidové noviny* nebo v roce 1987 založený časopis *Revolver Revue*. Nemůžeme opomenout ani Československý rozhlas (ČsRo), který byl považován za jedno z nejvlivnějších médií, a tak byl hodně kontrolován. Časem se stal také součástí přípravy propagandistických pořadů proti exilu, jako byly například *Hovory z druhé strany* z roku 1981, v nichž rozhlas spolupracoval s StB. Po lehkém politickém uvolnění v druhé polovině 80. let se začala pomalu prosazovat větší obsahová pestrost rozhlasového vysílání a rostl také počet kritických příspěvků.¹⁶⁰

Československá televize (ČST) byla podobně jako rozhlas pod přímým dohledem ÚV KSČ. Její ředitel Jan Zelenka, který byl ve funkci

---

konci studené války. Různými cestami do nové Evropy. Nakladatelství Kristina Keiserová – albis international, Ústí nad Labem, 2008. Str. 216.

¹⁵⁸ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 216.

¹⁵⁹ Tamtéž, str. 217.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 236.

ředitele ČST od roku 1969 až do roku 1989, byl totiž zároveň členem ÚV KSČ. Televize byla v zemi nejvlivnějším médiem, a zároveň tedy velkou oporou moci komunistické strany. Její vliv dokládá to, že v roce 1987 bylo pokrytí prvním programem ČST téměř kompletní a druhý program mělo 70% domácností.¹⁶¹

1.3.2.2 Média roku 1989 a počátek 90. let

„Transformace po roce 1989 byla přechodem od autoritářského režimu s vysokou mírou centralizace v rozhodování a kontroly veřejného života k liberálně demokratickému režimu s tržním hospodářstvím, vysokou mírou samosprávného řízení a s autonomní veřejnou sférou.“¹⁶² A protože mediální systém často kopíruje systém politický a svoboda projevu a informací bývá důležitým prvkem demokratické společnosti¹⁶³, bylo nejdůležitějším úkolem listopadových dnů roku 1989 prolomit informační embargo státem ovládaných médií.¹⁶⁴ Už 20. listopadu začali tvůrci samizdatových periodik vydávat deník *Informační servis*, který jako jeden z mála nebyl kontrolován politickou mocí. V březnu 1990 zastoupil tento deník týdeník *Respekt*. Nejvlivnějších média v zemi – rozhlas a televize – byla velmi důležitým aktérem tehdejší transformace. Už 25. listopadu byla v televizi vysílána demonstrace na Letné a 30. listopadu už mělo Občanské fórum přístup do vysílání rozhlasové stanice *Hvězda*.¹⁶⁵

Celková transformace mediálního systému tak probíhala společně se společenskými a politickými změnami v zemi. Média byla za pomoci nově vzniklých zákonů kompletně odstátněna a postupně

---

¹⁶¹ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 241.

¹⁶² KÖPPLOVÁ, JIRÁK. In: HEISS, 2008. Str. 211.

¹⁶³ Tamtéž, str. 211.

¹⁶⁴ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 241.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 256.

privatizována¹⁶⁶, jejich závislost na státní moci tak zanikla. Na konci 1989 byl ještě vyměněn předseda FÚTI Čermák, na jehož pozici se na přelomu roku 1989 a 1990 vystřídali Miroslav Kusý a Vladimír Příkazský.¹⁶⁷ V březnu 1990 přijalo Federální shromáždění zákon č. 86/1990 Sb., který označil cenzuru za nepřípustnou. FÚTI byl nakonec ke dni 31. července 1990 zákonem číslo 166/1990 Sb. definitivně zrušen. Byl vytvořen také nový ústavní zákon č. 23/1991, ten přinesl do ústavy Listinu základních práv a svobod, která obsahuje článek o svobodě projevu a právu na informace. Další zákon z roku 1991 umožnil také (po nemožnosti domluvit se) vznik českých a slovenských národních médií jako byl například Český rozhlas a Slovenský rozhlas nebo Česká televize (ČT) a Slovenská televize (ST).¹⁶⁸

V tištěných médiích probíhalo odstátnění v podobě odpoutávání se redakcí periodik z vlivu vydavatelů, i když oficiálně byli vydavatelé ještě vlastníky periodik, zaměstnanci přebírali vedení redakcí. Často se vlastníky periodik také stávali zaměstnanci redakcí. Nebyla pro tento přerod dostatečná legislativa, a tak tato spontánní privatizace periodik probíhala dost nepřehledně. Spontánní privatizace proběhla například v *Mladé frontě*, která se – jako mnoho dalších periodik – přejmenovala na *Mladou frontu Dnes*.¹⁶⁹

Kromě privatizace starých – již existujících – periodik probíhala také obnova dříve zrušených nebo zakázaných titulů nebo byly zakládány tituly nové. Taková periodika však často brzy ukončovala svou činnost hlavně z důvodu nezkušenosti vlastníků. Zároveň se u nás začala také objevovat zahraniční vydavatelství, jako byl třeba švýcarský Ringier, který

---

¹⁶⁶ Josef Benda mluví ve spojitosti s rokem 1989 kromě privatizace a demokratizace také o pluralizaci a marketizaci. In: BENDA, Josef. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2007. Str. 76.

¹⁶⁷ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 251.

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 257.

¹⁶⁹ Tamtéž, str. 258.

přišel s novinkou na trhu – bulvárním deníkem *Blesk*, který začal vycházet v roce 1992. V utváření nového mediálního systému se však brzy našla zvláštní specifika, která byla zákonodárci rovnou vepsána do znění zákonů. Veřejnoprávní média zůstala závislá na politické moci. „Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR si ponechala právo stanovovat výši koncesionářských poplatků a volit Radu ČT, ČRo a ČTK.“ Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV), která spravuje všechny vysílací média je podle zákona volena Poslaneckou sněmovnou.¹⁷⁰

Z historického i mediálního hlediska byl významný počátek roku 1993, kdy se rozdělilo Československo a v mediální oblasti proběhlo udělení celoplošné licence společnosti CET 21 pro televizi Nova v únoru 1993, ta začala vysílat v únoru 1994. Zánik společného státu přinesl zároveň osamostatnění mediálních systémů obou republik, k čemuž vedly již předchozí události.¹⁷¹

Chceme-li pojmut transformaci médií na počátku 90. let více z hlediska teoretického, pak můžeme rozlišit spolu s Barbarou Köpplovou a Janem Jirákem a jejich statí o proměně médií¹⁷² čtyři fáze transformace českých médií na počátku 90. let (1990-1994):

1. Transformace vnějšího normativního a ekonomického rámce fungování médií, tedy změnila se základní legislativa a ustavil se reklamní trh (1990-1991);
2. Transformoval se obsah mediální produkce (1992-1993);
3. Transformovaly se vztahy uvnitř mediálního sektoru, a to především vztahy vlastnické (1994);
4. Transformovala se poptávka: lidé jako uživatelé médií mohli v nových podmínkách klást na média jiné nároky, využívat je jiným způsobem než v době, kdy součástí běžné „občanské a mediální

---

¹⁷⁰ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 260.

¹⁷¹ Tamtéž, str. 261 a 262.

¹⁷² KÖPPLOVÁ, JIRÁK. In: HEISS, 2008. Str. 218.

gramotnosti“ bylo vědomí, že média jsou nástrojem státní a stranické moci.¹⁷³

V první fázi šlo u tištěných médií o již zmíněné vyvazování existujících titulů z vlivu vydavatele (často šly i do rukou zaměstnanců), obnovování titulů a vznik nových. Rysem fáze druhé byla privatizace médií, rozvoj reklamního trhu a komercializace mediální produkce. Denní tisk a časopisy byly první, kdo přešel do soukromého vlastnictví. Vzhledem k tomu, že neměli zkušenosti ani finance a museli si vytvářet i novou distribuční síť a vydavatelství, bylo to pro tištěná média složité období. Další fáze byla ve znamení nové vlny časopisecké produkce na trhu. Začaly vycházet hlavně periodika věnující se životnímu stylu, a to jak domácí, tak české verze zahraničních periodik.¹⁷⁴ Co se týče časopisů filmových, do těch přinesla transformace samozřejmě také mnoho změn.¹⁷⁵

1.3.2.3. Společensko-kulturní periodika v českém prostředí

Kategorie společensko-kulturních časopisů má v českém prostředí podobnou tradici jako v prostředí polském, i když nešlo o tak velký počet titulů a jednotlivých výtisků, což není vzhledem k porovnání počtu obyvatel obou zemí¹⁷⁶ nic zvláštního. Již období první republiky bylo bohaté na kulturní časopisy, které bývaly propojeny často s politickými stranami. Najdeme tu například literární *Pásmo*, časopis Host nebo i časopisy pro ženy jako byl titul *Eva*.¹⁷⁷ 50. léta pak přinesla významné

---

¹⁷³ KÖPPLOVÁ, JIRÁK. In: HEISS, 2008. Str. 219.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 222-227.

¹⁷⁵ Více o konkrétních časopisech a jejich proměnách níže.

¹⁷⁶ Počet obyvatel v Polsku je třikrát až čtyřikrát větší než v Československu (ČR), samozřejmě v závislosti na konkrétním období.

¹⁷⁷ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 54.

Literární noviny, nebo týdeník *Tvorba*, 60. léta pak přinesla například námi sledované filmové časopisy *Film a doba*.¹⁷⁸

K časopisům zaměřených na film a kinematografii v českém prostředí patřily v období sledovaných 80. let například *Kino*, již zmíněný odborný časopis *Film a doba* (který v současné době stále vychází), *Záběr*, *Filmový přehled*, *Amatérský film a video* nebo *Zpravodaj československého filmu*.¹⁷⁹ Všechny tyto časopisy se snažily přežít období transformace, většině z nich se to ovšem nakonec nepovedlo. Mediální trh tak v 90. letech naplnila nová filmová periodika, která již mohla pracovat více či méně úspěšně s novým mediálním prostředím. K těm patřilo například *Kino Revue*, *Iluminace* nebo *Cinema*.¹⁸⁰

V období let 1989-1992 došlo k masovému zakládání nových časopisů převážně ze strany českých vydavatelů. Jak jsme již uvedli, došlo také k takzvané spontánní privatizaci a na časopisecký trh vstupovali zahraniční vydavatelé. Velké množství vydavatelů časopisů a situace, kdy jednotlivé tituly byli často mezi vydavatelstvími prodávány, znemožňuje sledovat vývoj vlastnictví takových periodik v letech 1989-2006, jak píše Josef Benda.¹⁸¹ K určité ilustraci v oblasti periodik filmových nás snad dovede bližší sledování změn v konkrétních titulech.¹⁸²

---

¹⁷⁸ KONČELÍK, VEČEŘA, ORSÁG, 2010. Str. 148.

¹⁷⁹ První čtyři uvedené budeme níže blíže zkoumat.

¹⁸⁰ Všechna tato periodika budou níže blíže popsána. Co se týče *Iluminace*, ta vznikla právě v přelomovém roce 1989.

¹⁸¹ BENDA, 2007. Str. 176-177.

¹⁸² Více v kapitole 3.

2. BLÍŽE KE SLEDOVANÝM TITULŮM A METODĚ VÝZKUMU

Aby bylo možné, popsat analýzu periodik a její výsledky, je nezbytné, abych uvedla, jakým způsobem jsem pracovala, popsat jednotlivé tituly a uvést jejich nejdůležitější údaje a v neposlední řadě také detailněji přiblížit původní cíle této práce.

2.1 Metoda výzkumu

Není snadné popsat jediným termínem použitou metodu v práci s periodiky. Vymezíme-li se podle pojmů Jana Hendla, pak můžeme hovořit o „smíšeném výzkumu“, tedy o použití kvalitativního i kvantitativního typu výzkumu.¹⁸³ Kvantitativní druh výzkumu přichází na začátku s nějakou teorií a základní hypotézou, kterou se během následného výzkumu snažíme dokázat, ověřit.¹⁸⁴ V této práci s určitou hypotézou pracuji, a tou je určitý předpoklad, že transformace společnosti po roce 1989 s sebou přinesla i transformaci médií (což je dle mnohých teorií a na základě současných studií médií evidentní), a to zejména periodik zaměřených na filmovou tematiku, na kinematografii. Hypotéza však není tak dokonalá, jako bývá u čistého kvantitativního výzkumu. Předem nepředpokládám žádné konkrétní změny ve struktuře a obsahu sledovaných periodik a nevytvářím kvantifikaci dat, jak tomu často u tohoto typu výzkumu bývá.¹⁸⁵

---

¹⁸³ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. Str. 46.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 50.

Kvalitativní výzkumník pak „vybírám na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu (...).“ Během takového výzkumu mohou vznikat nové otázky.¹⁸⁶ Protože jsem při sledování periodik a celého kontextu transformace užívala i tuto metodu, mluvím tedy o „metodě smíšené“.

Jde-li o detailní popis metody užitý v této práci, můžeme hovořit o strukturní a obsahové analýze periodik.¹⁸⁷

2.2 Sledované tituly a časové období

Sledovaných periodik zaměřených na film a kinematografii bylo v případě polském šest, v českém případě pak sedm. Ke sledování periodik je důležité, abychom znali základní údaje o nich – jejich vydavatele, periodicitu, kdy vycházela (kdy případně přestala vycházet) nebo kdo byl jejich šéfredaktorem. Proto v následujících řádcích tyto údaje, z nichž má následná analýza později vycházela, představuji.

Pro sledované časové období byly stěžejní roky 1989 a 1990, pro ilustraci situace periodik před a po transformaci jsem sledovala také roky 1985 a 1993. Proč tomu tak bylo, uvádím v jednotlivých kapitolách.

2.2.1 Sledované tituly

2.2.1.1 Polské filmové časopisy

V Polsku vycházelo ve sledovaném období šest titulů, které se věnovaly (a některé ještě věnují) výhradně filmové problematice. Na mediálním trhu

---

¹⁸⁶ HENDL, 2005. Str. 50.

¹⁸⁷ Jakým konkrétním způsobem jsem v analýze postupovala, viz níže – kapitola 3.

se v uvedeném období objevovaly zároveň časopisy věnující se obecnější kulturní problematice (jakožto kategorii, do níž se film řadí). Abych však zamezila utvoření příliš široké oblasti zájmu, z čehož by mohl plynout nekonkrétní a povrchní výzkum, soustředila jsem se pouze na časopisy, které se věnují opravdu jen filmu a kinematografii.

Konkrétně jsou to časopisy *Ekran*, *Film*, *Kino*, *Film na Świecie*, *Kwartalnik filmowy* a *Filmowy serwis prasowy*. Časopisy *Ekran*, *Film* a *Kino* bychom dnes mohli zařadit k populárním časopisům – tedy těm, které jsou určeny široké skupině čtenářů. Časopisy *Film na Świecie* a *Kwartalnik filmowy* jsou tituly, o kterých můžeme říci, že jsou to časopisy odborného rázu. Šestáým sledovaným periodikem je čtrnáctideník *Filmowy serwis prasowy*, dnes již neexistující titul, který se sice věnoval filmu, ale sloužil zejména novinářům jako zdroj mnoha informací o oblasti filmu a kinematografie, jak již ukazuje jeho název (Filmový tiskový servis).

2.2.1.1.1 *Film*

Časopis *Film* – celým názvem *Film: magazyn ilustrowany* – vznikl v roce 1973 spojením časopisu *Film* a *Magazyn filmowy* a ve sledovaném období vycházel jako týdeník až do roku 1993, kdy od čísla 33 začal vycházet jako měsíčník. Jeho vydavatelem bylo varšavské Krajské vydavatelství časopisů RSW Prasa-Książka-Ruch (*Krajowe Wydawnictwo Czasopism*), tištěn byl v tiskárně Zakłady Wkłęsodrukowe RSW Prasa-Książka-Ruch.

Redakce sídlila ve Varšavě, šéfredaktorem byl od roku 1976 Zbigniew Klaczyński, který však v lednu roku 1985 zemřel. Po jeho smrti vedl časopis kolektiv redakce v čele s Elżbietou Dolińskou. Až v roce 1990 získala redakce nového šéfredaktora Macieje Pawlického.

V rámci likvidace vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch¹⁸⁸ byl *Film* 7. března 1991 prodán společnosti *Film S. A. (joint-stock company)*, *Warszawa* za 300 milionů zlotých. Časopis *Film* můžeme dodnes najít na pultech novinových stánků.

2.2.1.1.2 *Kino*

Časopis *Kino* se celým názvem jmenuje *Kino: Miesięcznik poświęcony twórczości i kulturze filmowej*. Začal vycházet v roce 1966 a ve sledovaném období vycházel jako měsíčník (jak už napovídá jeho podtitul). Jeho vydavatelem bylo také varšavské Krajské vydavatelství časopisů RSW Prasa-Książka-Ruch (*Krajowe Wydawnictwo Czasopism*), tištěn byl rovněž v tiskárně Zakłady Wklęsodrukowe RSW Prasa-Książka-Ruch.

Redakce sídlila ve Varšavě, šéfredaktorem byl od roku 1983 Stanisław Kuszewski, kterého v roce 1990 vystřídal Tadeusz Sobolewski.

V rámci likvidace vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch byl měsíčník *Kino* v roce 1990 předán do rukou organizace *Oficyjna Wydawnicza Fundacja Sztuki Filmowej*. V roce 1993 už bylo oficiálním vydavatelstvím *Oficyjna „KINO“ – Zakład Agencji Dystrybucji Filmowej*. Časopis *Kino* v současné době stále vychází.

2.2.1.1.3 *Ekran*

Časopis *Ekran* – celým názvem *Ekran: Tygodnik Filmowo-telewizyjny*¹⁸⁹ - začal vycházet v roce 1957 (i když jsou určité záznamy už od roku 1920) a ve sledovaném období vycházel jako týdeník. *Ekran* je třetím sledovaným

---

¹⁸⁸ O likvidaci bylo rozhodnuto v březnu roku 1990 – více viz kapitola 1.3.1.2.2 o tomto vydavatelství.

¹⁸⁹ V období 14. června 1992 – 2. května 1993 vychází pod titulem „Video-Ekran“.

periodikem, které vydávalo Krajské vydavatelství časopisů RSW Prasa-Książka-Ruch (*Krajowe Wydawnictwo Czasopism*) a tištěno bylo rovněž v tiskárně Zakłady Wklęsodrukowe RSW Prasa-Książka-Ruch. Důležitou informací je, že v období mezi 1. červnem 1990 a 5. říjnem 1991 časopis nevycházel, od 14. června 1992 do 2. května 1993 vycházel pod titulem *Video Ekran*.

Redakce sídlila rovněž ve Varšavě, šéfredaktorem byl od roku 1982 Lech Wieluński, kterého v roce 1991 vystřídal Andrzej Bątkiewicz. V roce 1993 se tu vystřídali dokonce tři šéfredaktoři: Wiesława Konopelska a společně Jan Kochańczyk a Kazimierz Witkowski.

V rámci likvidace vydavatelství RSW Prasa-Książka-Ruch byl týdeník *Ekran* v roce 1991 prodán do rukou vydavatelství *Fibak-Noma-Press S.A.* Časopis *Ekran* v současné době už nevychází.

2.2.1.1.4 *Film na świece*

Časopis *Film na świece* – s podtitulem *Miesięcznik Polskiej Federacji Dyskusyjnych Klubów Filmowych* – vznikl v roce 1956, původně jako dvouměsíčník, jehož periodicitu se několikrát proměnila. Od roku 1969 se změnil v měsíčník a od roku 1991 se vrátil znovu k dvouměsíční periodicitě¹⁹⁰, v roce 1993¹⁹¹ se dokonce stal čtvrtletníkem.

Ve Varšavě vydávala tento titul *Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych*, jak už napovídá uvedený podtitul. Redakce sídlila v Lodži a šéfredaktorem byl Aleksander Ledóchowski, který na konci roku 1990 zemřel a později ho nahradil Tadeusz Sczepański.

---

¹⁹⁰ Jeho podtitul se tak změnil na *Dwumiesięcznik dyskusyjnych klubów filmowych*.

¹⁹¹ V roce 1993 vychází *Film na świece* s podtitulem *Dwumiesięcznik dyskusyjnych klubów filmowych*.

Vydavatel *Filmu na świecie* se po roce 1989 do sledovaného roku 1993 nezměnil. Měsíčník v současné době pořád vychází.

2.2.1.1.5 *Kwartalnik filmowy*

Titul *Kwartalnik filmowy* vznikl již v roce 1951, v roce 1965 ale přestal vycházet a obnoven byl až v roce 1993 k příležitosti stého výročí kinematografie. Tento čtvrtletník vydával ve sledovaném období (tedy v 1993) *Instytut Sztuki PAN* (Institut umění PAN).

Na pozici šéfredaktora vedl redakci od roku 1993 do roku 1997 Janusz Gazda. Redakce sídlila v hlavním městě Varšava a vzhledem k tomu, že v době transformace časopis nevycházel, nebude možné sledovat změny jeho struktury, ale můžeme sledovat, jakou podobu měl takovýto typ periodika již po transformaci.

2.2.1.1.6 *Filmowy serwis prasowy*

Časopis *Filmowy serwis prasowy* (Filmový tiskový servis) byl, jak jsem již uvedla, spíše přehledem filmů pro novináře a ty, kteří v kinematografii pracují. Titul vychází od roku 1955, ve sledovaném období vycházel jako čtrnáctideník. Od roku 1983 byl vydáván varšavskou institucí *Redakcja Wydawnictw Filmowych Przedsiębiorstwa Dystrybucji Filmów*, jejíž název se v roce 1989 mění na *Redakcja Wydawnictw Filmowych Centrali Dystrybucji Filmów*. Od čísla 15/16 1990 je uváděna jako vydavatel *Oficyjna Wydawnicza Fundacja Sztuki Filmowej*, v podstatě stále stejná instituce, pouze s jiným názvem. O tisk a předplatné, se stará vydavatelství RSW, podnik *Zakłady Wklęsodrukowe RSW „Prasa-Książka-Ruch”*.

Filmowy serwis prasowy je čtrnáctideníkem v čele s šéfredaktorem Olgierdem Szlapczyńským, kterého v roce 1988 střídá Barbara Pełka. Od roku 1995 až do teď vychází v Krakově pod názvem *Film Pro*.

2.2.1.2 Česká filmová periodika

Podobně, jako jsem vybrala polská periodika, která budou předmětem analýzy, určila jsem k bližšímu studiu i ta česká periodika. Základním kritériem jejich výběru bylo, aby se věnovala pouze filmu a filmové tematice, ačkoliv se na mediálním trhu ve sledovaném období objevovalo také několik periodik obsahujících navíc jiná zaměření (např. časopis *Amatérský film a video* se věnoval spíše tomu, jakou videokameru vybrat nebo kde koupit videokazety). V českém prostředí jsem tedy sledovala sedm titulů.

Konkrétně šlo o časopisy *Kino*, *Záběr*, *Kino Revue*, *Cinema*, *Iluminace*, *Film a doba* a *Filmový přehled*. V případě periodik *Kino*, *Záběr*, *Kino Revue* a *Cinema* jde o tituly, které jsou zaměřené na široké publikum, zatímco časopisy *Iluminace* a *Film a doba* jsou odbornými časopisy, které se kinematografii věnují z teoretického a vědeckého hlediska. *Filmový přehled* (dodnes vycházející) je svým způsobem ekvivalentem polského časopisu *Filmowy serwis prasowy*, oba jsou spíše přehledem co největšího množství filmů a uvádějí detailní informace o distribuci, hercích a jejich tvůrcích.¹⁹²

2.2.1.2.1 Kino

Časopis *Kino*, původně s podtitulem *filmový a obrázkový časopis* vznikl v roce 1945 a byl určen širokému okruhu filmových diváků. Ve sledovaném období vycházel jako čtrnáctideník. Ve sledovaném období jej

---

¹⁹² Více k jejich konkrétní podobě a komparaci v kapitole 3.

vydávalo *Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama*, v roce 1993 už to bylo jen samotně nakladatelství *Panorama*. Rozšiřován byl Poštovní novinovou službou (PNS).

V čele redakce sídlící v Praze 6 se vystřídalo několik šéfredaktorů. V roce 1985 to byl Václav Vondra a od června Jaromíra Sitařová, kterou v roce 1990 nahradila Jana Bílková. V roce 1993 měl časopis zase jinou šéfredaktorku, a to Ludmilu Koreckou.

Rok 1993 byl pro časopis *Kino* ročníkem posledním, titul byl zrušen z ekonomických důvodů.

2.2.1.2.2 *Záběr*

Filmový titul *Záběr* nesl podtitul *Časopis filmového diváka* a vznikl v roce 1968. Je určitým způsobem mladším dvojčetem časopisu *Kino*, s nímž sdílel stejného vydavatele. *Záběr* vydávalo *Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama*, rozšiřován byl, stejně jako periodikum *Kino*, pomocí PNS.

Redakce sídlila v Praze na Smíchově, jejím šéfredaktorem byl po celou dobu sledovaného období Stanislav Bensch. V září roku 1990 se vydavatelský údaj změnil na Český filmový ústav v nakladatelství *Panorama* a rok 1991 byl posledním ročníkem tohoto periodika, v tomto roce časopis zanikl.

2.2.1.2.3 *Iluminace*

Časopis *Iluminace* nese podtitul *Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu*, z kterého je zřejmé, že je to filmové periodikum odborně zaměřené. Od jeho vzniku v roce 1989 ho vydával *Československý filmový ústav* sídlící

v Praze a rozšiřovala ho PNS. V roce 1992 se na základě rozhodnutí ministra kultury vyčlenil z *Československého filmového ústavu* samostatný *Národní filmový archiv*, který od roku 1993 časopis *Illuminace* vydával.¹⁹³

Redakci tohoto půlletníku (vycházel dvakrát do roka) tvořili vždy konkrétní autoři článků v konkrétním čísle. Později se stal šéfredaktorem Ivan Klimeš. V roce 1993 se *Illuminace* stala čtvrtletníkem, časopis dodnes vychází.

2.2.1.2.4 *Film a doba*

Titul *Film a doba* s podtitulem *Měsíčník pro filmovou kulturu* je odborným časopisem, který vznikl v roce 1955. Jeho vydavatelem ve sledovaném období bylo *Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama*, později časopis začalo vydávat *Sdružení přátel odborného filmového tisku*, jeho rozšiřovatelem byla opět PNS. Titul *Film a doba* vycházel jako měsíčník, který se v roce 1993 změnil ve čtvrtletník.

Šéfredaktorem byl ve sledovaných letech 1985-1989 Vladimír Kolár, v roce 1990 vedla časopis Eva Zaoralová a v roce 1993 to byl už Stanislav Ulver, zatímco Eva Zaoralová stále pracovala jako redaktorka. Časopis *Film a doba* v současné době pořád vychází.

2.2.1.2.5 *Filmový přehled*

Filmový přehled s podtitulem *Měsíčník pro film a video* začal vycházet pod názvem *Filmová kartotéka*¹⁹⁴ už v roce 1939 a je nejstarším vycházejícím

---

¹⁹³ Národní filmový archiv: <http://www.nfa.cz> [online]. © 2011 VIZUS [cit. 2011-05-10] <http://www.nfa.cz/o-nas.html>

¹⁹⁴ Změna k názvu *Filmový přehled* proběhla v roce 1950.

filmovým časopisem.¹⁹⁵ Na počátku 80. let byl dočasně vydáván *Ústřední půjčovnou filmů*, kterou v roce 1985 nahradil filmový archiv *Československého filmového ústavu*, později samostatný *Národní filmový archiv*. Časopis byl, stejně jako všechny ostatní, rozšiřován za pomoci PNS.

Vedoucím redaktorem měsíčníku byl během sledovaného období Tomáš Bartošek. Časopis byl a je určen všem lidem z oblasti kinematografie i všem zájemcům o film.

2.2.1.2.6 *Kino Revue*

Časopis *Kino Revue*, který nese podtitul *Čtrnáctideník ze světa filmu*, byl založen v roce 1991. Vydavatelem tohoto čtrnáctideníku byl *Grafoprint – Neubert k. s.*, sídlící v Praze, a rozšiřovatelem opět PNS.

Šéfredaktorem ve sledovaném roce 1993 byla Michaela Storchová. Časopis, který byl určen širokému publiku, přestal vycházet v březnu 1997.

2.2.1.2.7 *Cinema*

Časopis *Cinema*, nesoucí podtitul *Velký evropský filmový měsíčník*, začal vycházet v roce 1991 a jeho vydavatelem bylo v roce 1993 německé vydavatelství *Cinema Press* (to se poté ještě změnilo).

Šéfredaktorkou byla v sledovaném roce Iva Hejlíčková. Časopis v tuto chvíli stále vychází.

---

¹⁹⁵ Národní filmový archiv: <http://www.nfa.cz> [online]. © 2011 VIZUS [cit. 2011-05-10] <http://www.nfa.cz/filmovy-prehled1.html>

2.2.2 Sledované časové období

Jak jsem uvedla již v úvodu, práce sleduje rok 1985, roky 1989 a 1990 a také rok 1993, zatímco důraz je samozřejmě kladen na roky 1989 a 1990, hlavní roky přerodu k novému systému.

Rok 1985 byl v Polsku ve znamení voleb do Sejmu, které přivedli generála Jaruzelského na předsednické křeslo Státní rady. Pro obě sledované země to byl zároveň rok lehkého uvolnění, které později přišlo s Michailem Gorbačovem (novým generálním tajemníkem KSSS) a jeho reformami.

Roky 1989 a 1990 byly plné změn v obou zemích. Pro Polsko byl stěžejním okamžikem červen 1989, kdy ve volbách do Sejmu a Senátu zvítězila Solidarita. Přelomový okamžik pro Československo přišel o něco později, 17. listopadu 1989 s velkou demonstrací v ulicích Prahy. Na tyto dva okamžiky jsem se v rámci analýza zaměřila více než na jiné, abych zjistila, zda se tyto události do obsahu časopisů promítly. Rok 1990 byl jak pro Polsko, tak pro Československo ve znamení prvních svobodných voleb.

Po parlamentních volbách v roce 1993 nastalo v Polsku období určité politické stabilizace. Počátek roku 1993 přinesl zánik Československa a vznik České republiky a Slovenské republiky.

Všechny sledované roky jsou roky historicky významné a odehrály se v nich často rozhodující okamžiky spojené s transformací. Sledovala jsem je ale nejen z toho důvodu. V roce 1985 byla v obou zemích ještě patrná cenzura i vliv starého režimu na samotnou žurnalistiku. Tento rok jsem sledovala hlavně proto, abych získala představu o tom, jak vypadala periodika v období, v němž ještě výrazné změny systému nejsou patrné. Velmi důležité období, druhé sledované, je období let 1989 a 1990. To je období samotné transformace, vlastního přerodu společnosti, politického

zřízení a systému mediálního stejně tak. Rok 1990 sleduji spolu s rokem 1989 proto, že v roce 1989 zásadní změny teprve začaly, zejména první polovina roku 1990 byla ještě charakteristická utvářením důležitých struktur. Vzato z hlediska mediálního, rok 1990 analyzuji také proto, že v roce 1989 se častokrát události v periodících nestihly projevit (to zejména v českém případě), do tisku šla totiž častokrát mnohem dříve, než fyzicky vyšla. Třetím sledované období, rok 1993, slouží jako demonstrace toho, jak vypadají periodika již nějakou dobu po změně politického systému, eventuelně kam se posunul mediální trh filmových časopisů v případě nově vzniklých periodik po roce 1989.

2.3 Výzkumné otázky a stanovené cíle práce

Hlavním cílem této práce je zjistit, jak vypadala proměna časopisů zaměřených na film a kinematografii po přelomovém roce 1989. Budu se snažit nalézt určité obecné tendence těchto proměn v jednotlivých zemích zvlášť a zároveň najít shody, případně rozdíly mezi vývojem tohoto typu periodik v českém mediálním prostředí filmových časopisů a takovým vývojem v mediálním prostředí polském.

V této práci mne bude zajímat, zda a jakým způsobem se proměnila struktura a obsah českých a polských filmových periodik období transformace po roce 1989, případně jakým směrem se po tomto roce sledovaná periodika ubírala. Dalším aspektem, který budu v analyzovaných časopisech hledat, bude, zda nějakým způsobem reflektují společensko-politické změny tohoto období, nebo zda se soustředí pouze na filmovou tematiku. V případě, že změny reflektují, pak se budu ptát, čeho si všímají. Bude mne zároveň zajímat, jakým tématům a filmům se konkrétní periodika věnují a můžeme-li nalézt určité obecné tendence. To vše mne bude zajímat nejdříve na úrovni jednotlivých

zemí a později i v komparaci obou mediálních prostředí, jak českého, tak polského, navzájem.

3. PRŮBĚH ANALÝZY A JEJÍ DÍLČÍ VÝSLEDKY

Abych mohla vyvozovat závěry z analýzy filmových časopisů, považuji za velmi důležité popsat také, jak jsem v analýze postupovala a jaké jsou její dílčí výsledky. Samozřejmě nebudu dlouze popisovat, jaké články se v jednotlivých číslech periodik objevily a kdo je psal ani detaily, kterých jsem v průběhu analýzy nasbírala obrovský počet. Pokusím se co nejpřesněji a nejdůležitěji uvést to, co je pro tuto práci nejdůležitější.

Abych v této části práce znovu neopakovala znovu jednotlivá periodika zvlášť, rozdělím sledovaná periodika do dvou kategorií, sobě navzájem podobných. Jedna kategorie budou časopisy zaměřené na široké publikum, druhou kategorií budou časopisy odborné, určené pro filmové odborníky, tvůrce, užší čtenářské publikum. Do první kategorie budou patřit polské časopisy *Film*, *Kino* a *Ekran* a česká periodika *Kino*, *Záběr*, *Kino Revue* a *Cinema*. Do kategorie druhé, do oblasti odborných časopisů, pak patří polský *Film na świecie*, *Kwartalnik filmowy* a *Filmowy serwis prasowy* a české časopisy *Film a doba*, *Iluminace* a *Filmový přehled*. Z toho tedy bude patrné srovnání dvou typů periodik, které později srovnám navzájem – tedy ty polské a české.

Pojem struktury a obsahu periodika je velmi široký a je možno v rámci takové analýzy zkoumat prakticky všechno, co se v časopisech objeví. Abych získala obecné poznatky o celkové struktuře a obsahu periodik, stanovila jsem si dané „kategorie“, kterých jsem si v rámci analýzy všímala.

Periodika jsem sledovala ze dvou úhlů pohledu, jeden z nich je vizuální podoba časopisů, druhé je hledisko strukturální a obsahové.

Vizualitou mám na mysli konkrétně poměr fotografií a textu, grafickou úpravu, která zahrnuje například barevnost časopisu a místo věnované reklamě. Vzhledem k tomu, že vizuální stránka periodik není tím nejdůležitějším v práci, věnovala jsem se jí pouze okrajově. Strukturální a obsahové hledisko pak zahrnuje čtyři hlavní sledované oblasti. Ptala jsem se na to,

1. jak se mění rubriky v jednotlivých periodikách; zda jsou rubriky stálé, nebo vznikají nové, případně zanikají staré; zda se mění místo věnované konkrétním rubrikám;
2. jakým tématům se jednotlivá periodika věnují; zda se tu objevuje pouze filmová tematika, nebo tu můžeme nalézt také například zpravodajství z aktuálního politického dění; jak se projevují společenské události v konkrétních číslech;
3. jakým filmům a tématům se časopisy věnují; zda například převažuje určitá filmová oblast, které si titul všímá (například více české/zahraníční filmy);
4. jak se proměnili samotní vydavatelé; jaká periodika transformaci „přežila“ a jaká naopak ne, případně zda vznikla nějaká nová.

Jak jsem již řekla, nebudu vypisovat tisíce nalezených detailů, ale budu se v této části práce soustředit pouze na ty nejdůležitější aspekty, pro tuto práci relevantní.

3.1 Jednotlivá periodika a jejich sledovatelné změny související s transformací

3.1.1 *Polské filmové časopisy*

3.1.1.1 *Periodika zaměřená na široké publikum*

Abychom rozlišili jednotlivé sledované aspekty, rozdělila jsem je do několika podkapitol podle toho, na co jsem se konkrétně zaměřovala. Najdeme tu tak kapitolu, v níž se věnuji vizuální stránce časopisů, kapitoly o rubrikách, společných tématech jednotlivých periodik, filmech a filmových tvůrcích, kterým se časopisy věnují a na závěr jsem uvedla kapitolu nejdůležitější v rámci tématu transformace a to reflexe společensko-politických událostí v jednotlivých typech sledovaných periodik.

3.1.1.1.1 *Vizuální pohled na sledované časopisy*

Pozorujeme-li vizuální stránku časopisů *Film*, *Kino* a *Ekran*, pak můžeme shrnout, že zatímco v roce 1985 převažuje text nad fotografiemi (průměrně 70% místa zabírá text) a barva se v časopise objevuje jen na několika málo stranách (přibližně 15% časopisu), v 90. letech naopak dochází v poměru textu a fotografií k zvýšení počtu fotografií zobrazujících hlavně herce nebo záběry z filmů a celé číslo už od roku 1990 přináší více barev, ročníky 1993 už jsou mnohem barevnější. Časopis *Ekran*, který v roce 1993 mění titul na *Video Ekran*, se z hlediska vizuálního mění výrazně. Obálka má úplně jinou grafiku a v jednotlivých číslech je viditelně více použita barvy a barevné rámečky, které přitahují čtenářovo oko. Podobná výrazná změna proběhla také u časopisu *Kino*, jehož vizuální podoba se také celá

změnila. U všech třech časopisů je text více členitý a ztrácí se dlouhé pasáže samotného textu.

Zaměříme-li se na reklamu,¹⁹⁶ můžeme konstatovat, že do roku 1990 včetně se v periodikách téměř neobjevuje. Objeví-li se nějaká reklama v těchto ročnících (sledovat to můžeme nejvíce v titulu *Film* a *Ekran*), je to zejména reklama na nějaký nový film, jdoucí do kin. Reklama se však výrazněji rozmáhá ve sledovaném roce 1993, kdy se v časopisech objevují reklamy na filmy, ale i parfémů, auta nebo například televizory.

3.1.1.1.2 Rubriky

Časopis *Ekran* má několik hlavních rubrik, která se až do roku 1993 (kdy už byl časopis v rukou jiného vydavatele) výrazně nemění. V roce 1995 můžeme pozorovat rubriky, jako jsou například „TV Recenze“, „Kronika“ (v níž najdeme různé události ze světa), „Na planie“ (rubrika o filmech, které se právě točí), „Na co do kina?“, „Krátke metraže“ (o krátkometrážních filmech), „Tele - modele“ (rozhovory s krásnými herečkami) nebo „TV program“. Roky 1989 a 1990 zůstávají z hlediska rubrik téměř stejné, rok 1990 pak přináší navíc ještě rubriku „Video hity“, která se věnuje filmům, které si čtenáři mohou koupit na videokazetách. Rok 1993 v *Ekranu* je rubrikami téměř nový, zůstávají například „Video hity“, nově ovšem můžeme pozorovat například „Kino premiera“, „Rozmowy“ (rozmluvy s filmovými tvůrci na konkrétní téma), „Kino a literatura“, „Film polski“ nebo „Gwiazda video“ (rubriky týkající se videa se množí).

Časopis *Film* měl velmi podobné rubriky, byly to například „Recenze“, „Moja historia kina“ (často o režisérech a jejich filmech), „Film krátky a okolice“ (také o krátkometrážním filmu), „Portret na życzenie“ (portrét filmové hvězdy na přání čtenářů), „Kinorama“ (rubrika o lidech

---

¹⁹⁶ Samozřejmě s přihlédnutím k tomu, že jsme sledovali pouze léta 1985, 1989, 1990 a 1993.

z filmové branže). Velké místo je věnováno rozhovorům. Rubriky se ve sledovaných letech, stejně tak jako v případě *Ekranu*, téměř nemění. Od roku 1990 věnuje redakce více místa recenzím, přináší nově televizní program a také rubriku „Plotki“ (drby), která se před rokem 1989 neobjevovala. V roce 1993 mnoho rubrik ubývá a objevují se tu rubriky „Telewizja“ a „Video“.

Časopis *Kino* spoustu článků neřadí do rubrik, rubrik je tedy podstatně méně. Mezi pravidelné rubriky z roku 1985 patří „Festiwale“, „Książki o filmie“ (knihy o filmu), „Z zagranicznych czasopism“ (ze zahraničních časopisů), „Z kroniki kultury filmowej“ nebo „Filmy, które widzieliśmy“ (tady nacházíme recenze na filmy). Až rok 1990 přináší nové rubriky, jako je „Gwiazdy i gwiazdki“ (o známých hercích celého světa) a „Spotkania“ (setkání). V roce 1993 je časopis již plně v rukou nového vydavatele a rubriky se tu téměř nevyskytují (zůstává jen rubrika „Spotkania“ nebo „Kronika“), jsou tu téměř pouze jednotlivé články, pod žádné rubriky nezařazené.

Ačkoliv jsou názvy rubrik ve třech titulech různé, můžeme říci, že se věnují hlavně filmovým premiérám, festivalům, rozhovorům, uvádějí recenze na filmy, profily herců a občasně zde můžeme nalézt také odbornější témata. Časopis *Ekran* se po roce 1990 specializuje více na video, tedy filmy, které vycházejí na videokazetách, a filmy, které je možné shlédnout v televizi.

Film se z těchto periodik v 90. letech nejvíce bulvarizuje, důkazem jsou třeba rubriky přibývajících v roce 1993, jsou to rubriky „Modelki“ nebo „Jak se kochają“ (Jak se milují), v nichž najdeme články ze společnosti a zprávy z osobního života hvězd filmu.

3.1.1.1.3 Společná témata

Hledáme-li společná témata takového typu periodik, jedním z nich jsou určitě festivaly. Ve všech třech časopisech se objevovaly články o festivalech téměř s dokonalou pravidelností, téměř každé číslo obsahovalo velký článek o festivale konajícího se v tom konkrétním roce. Šlo o festivaly domácí, jako byl každoroční festival filmu v Gdaňsku, i zahraniční, ke kterým patřil například festival v San Sebastianu, v Mannheimu, Lipsku, ve Vídni, Cannes, samozřejmě také v Moskvě, Benátkách nebo redaktoři psali o německém Berlinale. Konal-li se nějaký z těchto festivalů, ani v jednou z těchto tří periodik nechyběl poměrně dlouhý článek (průměrně na dvě strany). Tematika festivalů přetrvává i po roce 1989, větší místo se od roku 1990 věnuje například filmovým cenám Oscar.

Společným tématem sledovaných periodik byla i některá významná výročí, kterým bylo ve všech třech periodikách věnováno hodně prostoru. Šlo například o výročí čtyřiceti let od konce druhé světové války nebo devadesát let světové kinematografie v roce 1985, o sté výročí narození Charlieho Chaplina v dubnu 1989 nebo padesát let filmu Casablanka v roce 1993.

3.1.1.1.4 Filmy a jejich tvůrci ve sledovaných časopisech

Filmy a jejich tvůrci jsou hlavním tématem filmových periodik, a tak na tomto místě nemohu zapomenout navázat na kapitolu o kinematografii a uvést některé filmy a jejich tvůrce, kterým se sledované časopisy věnují.

Pravděpodobně i z důvodu stejného vydavatele třech sledovaných periodik zaměřených na široké publikum můžeme sledovat, že se věnují téměř stejným filmům a tvůrcům. Velkou část (přibližně 60%) jednotlivých titulů tvoří filmy domácí, ale neopomenutelné jsou také snímky zahraniční.

Rok 1985 přinesl do časopisů například dnes již kultovní snímek Julisze Michulského *Sexmise* (*Sexmisja*, 1983), zmíněný výše. K polským tvůrcům, kterým se periodika věnují, patří například Andrzej Wajda nebo Krzysztof Zanussi (rozhovory, články o jejich filmech). Nejvýraznějším zahraničním filmem, kterému se periodika hojně v roce 1985 věnovala, byl *Amadeus* Miloše Formana (USA, 1984). Kromě toho se tu objevuje například film *Cesta do Indie* Davida Leana (VB, 1984), *Dravé ryby* Fancise Forda Coppoly (USA, 1983) nebo třeba maďarský film Mártý Meszárosové *Deník pro moje děti* (1982). Kdo je pro časopisy v roce 1985 velkým tématem, je Francois Truffaut a jeho film *Fahrenheit 451*.

Roky 1989 a 1990 byly kromě jiného dobou, kdy se objevovali na plátcích polských kin i ve filmových časopisech snímky, které byly původně takzvaně v trezoru. Jedním z nich byl právě *Výslech* (*Przesłuchanie*, 1981)¹⁹⁷ Ryszarda Bugajského, který byl v roce 1990 oceněn v Cannes, nebo film Krzysztofa Kieślowského *Náhoda* (*Przypadek*, 1982)¹⁹⁸, který v trezoru ležel až do druhé poloviny roku 1989. Časopisy se poté také často věnují herci Bogusławu Lindovi, který byl hlavní hvězdou právě filmu *Náhoda*. Polské časopisy se také nezdárá věnují českému filmu, hercům a tvůrcům. Můžeme tu tak najít portrét Jiřího Bartošky, článek o režisérovi seriálu *Nemocnice na kraji města* Jaroslavu Dietlovi nebo o festivalu televizních filmů *Zlatá Praha*. S rokem 1990 pak je možné sledovat pozvolný nárůst filmů americké produkce v obsahu periodik, na titulních stranách se objevují američtí filmoví hrdinové jako je například Arnold Schwarzenegger nebo Silevester Stalone.

Rok 1993 je ve znamení polských a amerických snímků. Na filmy z jiných zemí se samozřejmě úplně nezapomíná, americké filmy však v rámci těch zahraničních zabírají přibližně dvě třetiny místa. Z polských filmů můžeme zmínit třeba *Psi* (*Psy*, 1992) Władysława Pasikowského, ale

---

¹⁹⁷ Viz kapitola 1.2.1.

¹⁹⁸ Tamtéž.

i první díl trilogie *Tři barvy: Modrá*, natočený ve Francii v roce 1993. Ze zahraničních filmů tu pak byl třeba film *Záblesk* (*Shining through*, David Seltzer, 1991) s Melanie Griffith a Michaellem Douglasem v hlavních rolích nebo třeba britský film režiséra Davida Hugh Jonese *Proces* (*The Trial*, 1992).

3.1.1.1.5 Společensko-politické události ve filmových titulech

Nejdůležitějším sledovaným faktorem jsou projevy samotné transformace společensko-politické, s níž souvisela i proměna mediálního systému v celém Polsku. Tyto změny jsou patrné i ve filmových časopisech tohoto typu. Ačkoliv tematika většiny jednotlivých čísel je výhradně filmová, můžeme i zde sledovat některé zprávy o nejdůležitějších událostech spojených s transformací a politickými změnami.

V březnovém čísle časopisu *Ekran* v roce 1985 tak můžeme nalézt čistě politickou zprávu o úmrtí předsedy Nejvyšší rady SSSR Konstantina Czernienka, na jehož post nastoupil Michal Gorbačov. Zpráva uvádí, že Michail Gorbačov se stává generálním tajemníkem KSSS. Červencová čísla pak přinášejí zprávu o říjnových volbách do Sejmu a uvádí jejich kandidáty a dokonce přináší i rozhovor s jednou z kandidátek, Halinou Auderskou. Pod rubrikou „Czas wyborów“ se objevují zprávy o volbách v každém čísle až do října, kdy se volby konaly. Po volbách už tu nenacházíme žádné výsledky voleb, až listopad přináší krátký článek o prvním zasedání Sejmu PRL.¹⁹⁹ V časopise *Film* se už nefilmovým událostem věnuje méně než *Ekran*, článek o volbách 1985 tu však v říjnu také nalézáme, věnuje se jednání Sejmu o kultuře. Zprávu o nástupu Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS tu nenalézáme. Časopis *Kino* v roce 1985 nic kromě filmové tematiky neuvádí.

---

¹⁹⁹ EKLAN. Krajowa wydawnictwo Czasopism RSW Prasa-Książka-Ruch. Warszawa: 1985, roč. 1985, č. 27-41 a 46.

Redakce časopisu *Ekran* neopomíná ani rozhodujících červnových voleb 1989 a uvádí v dubnu článek o tom, že se 4. června budou v Polsku konat volby do parlamentu.²⁰⁰ Zároveň v *Ekranu* přibývá rubrika „Polityka, politycy“, který reflektuje události z oblasti polské politiky. Časopis *Film* v červenci 1989 přináší rozsáhlý článek o tom, že 4. a 18. června proběhly volby a kina budou předána do soukromých rukou. Historik filmu a redaktor Jerzy Płażewski vydává článek o totalitarismu a demokracii. Transformace k novému režimu už je - vzhledem k výskytu takových článků - samozřejmostí. Časopis *Kino* společensko-politickou transformaci nereflkuje až do května 1990.

Po rozhodnutí o likvidaci vydavatelského koncernu RSW v březnu 1990 je časopis *Kino* předán do rukou *Wydawnictwa Fundacji Sztuki Filmowej*. Hned květnové číslo *Kina* je potom věnované změnám režimu a tomu, co z toho plyne pro filmové tvůrce i čtenáře. Úvodník s názvem „Moment nula“ (*Moment zerowy*) oznamuje čtenářům, že se změnila redakce i vydavatel a že zaniká systém politického dohledu, a časopis tak bude pouze takový, jaký ho chtějí redaktori a čtenáři. Číslo obsahuje článek o cenzorství a o tom, co bude dál s filmovými tvůrci, a nacházíme tu i reportáž o berlínském festivalu „Ost - West Film Fest“.²⁰¹

Časopis *Film* připadl novému vydavateli až v roce 1991, články o proměně systému se tu však v roce 1990 objevují. Červnové číslo přináší text o konci cenzury v dubnu 1990 a v následujících číslech přináší články o některých filmech, které byly zakázané.

Časopis *Ekran* červnové změny v roce 1990 reflektovat nemohl, protože 14. června přestal vycházet, obnoven byl až v říjnu 1991.

---

²⁰⁰ EKTRAN. Krajowa wydawnictwo Czasopism RSW Prasa-Książka-Ruch. Warszawa: 1989, roč. 1985, č. 20.

²⁰¹ KINO. Wydawnicza Fundacja Sztuki Filmowej. Warszawa: 1990, roč. 1990, č. 5.

V dalším sledovaném roce (v roce 1993) už se žádné výrazné zprávy z politicko-společenské, případně mediální oblasti nevyskytly. Roky 1989 a 1990 byly v tomto ohledu nejdůležitější a je evidentní, že z jejich sledování vyplývá, že reflexe těchto událostí se vyskytly i ve filmových časopisech zaměřených na široké publikum.

3.1.1.2 Odborná periodika

3.1.1.2.1 Vizuální pohled na sledované časopisy

Grafická stránka odborných periodik *Film na świece*, *Kwartalnik filmowy* a *Filmowy serwis prasowy* není příliš složitá. Odborná periodika nesázejí na barvu, titulky či fotografie na titulní straně, které by měly přitáhnout pozornost čtenářů, možná proto je tedy podoba těchto periodik velmi jednoduchá. Podoba *Filmu na świece* a časopisu *Kwartalnik filmowy* je téměř identická, mají vzhled knihy ve formátu A5, obálka je velmi jednoduchá, uvnitř je velké množství textu a asi 5% tvoří černobílé fotografie. *Film na świece* v roce 1993 mění svou obálku, která je barevnější a lesklá, jinak se však téměř nic nemění. Časopis *Filmowy serwis prasowy* má sice odlišný formát (v podstatě sešit v menší A4), ale obálka je stejně jednoduchá (i když s fotografií z filmu), uvnitř se až do poloviny roku 1990 vůbec neobjevují fotografie v žádné podobě, jde tedy o samotný text.

3.1.1.2.2 Rubriky

Co se týče rubrik u odborných časopisů, dost se u jednotlivých periodik liší. *Filmowy serwis prasowy* obsahuje nejvíce pravidelných rubrik. Vzhledem k charakteru tohoto titulu (informativní periodikum zejména pro novináře a lidi pohybující se v oblasti kinematografie) jsou rubriky striktně rozděleny na tři hlavní části: „Długi metraż“ (Dlouhá metráž; zabírá téměř 80% jednotlivého čísla), „Krótki metraż“ (Krátká metráž) a

„Kronika“. Pod část „Długi metraż“ spadají podrubriky jako je „Scenariusz, reżyseria“ (Scénář, režie), „Muzyka“, „Mówi reżyser“ (Hovoří režisér), „Z prasy“ (Z tisku; obsahuje citaci různých deníků či časopisů) nebo „Zdjęcia“ (Fotografie), k části o krátkometrážních filmech pak patří například rubrika „Animacja a grafika“, v třetí části „Kronika“ pak najdeme třeba informace o tom, kdo z filmové branže umřel, jaké ocenění kdo dostal na festivalech a podobně. Tato struktura rubrik se ve sledovaném období nemění. V roce 1990 se například objevuje prostor věnovaný profilům herců, filmům z festivalů a vzniká rubrika „Ze świata“ (Ze světa). Vzhledem k tomu, že ač určité změny proběhly, vydavatelem je i po roce 1989 pořád organizace spojená s polským filmovým uměním²⁰², struktura časopisu se příliš nemění.

Mluvíme-li o titulu *Film na święcie*, musím zdůraznit, že tento časopis je sestaven z překladů ze zahraničních časopisů, nejde tedy o klasický typ periodika vytvářeného pouze původní redakcí. Nelze tu hovořit o stálých rubrikách, ty tu neexistují, každé jednotlivé číslo je ale věnováno jednomu filmovému tvůrci a téměř 90% časopisu je pak pouze o něm (monotematika). Najdeme tu rozhovory, články o jeho tvorbě, o filmech nebo i něco, co napsal samotný tvůrce.

Kwartalnik filmowy začal znovu vycházet v roce 1993, takže tu nemáme srovnání, můžeme však hovořit o určitém rozřazení do rubrik, jako jsou „Film a historia“, „Teorie filmowe“ nebo například „Film a hudba“.

3.1.1.2.3 Společná témata a filmoví tvůrci ve sledovaných časopisech

Protože společnými tématy jsou v případě odborných časopisů hlavně filmoví tvůrci, případně jejich filmy, kterým se periodika věnují, uvádím proto tyto dvě témata dohromady.

---

²⁰² Připomínám, že od poloviny roku 1990 je to *Oficyjna Wydawnicza Fundacja Sztuki Filmowej*. Více o vydavatelských údajích v kapitole 2.2.1.1.6.

Filmowy serwis prasowy se věnuje velkému množství témat, filmových tvůrců a herců, právě proto, že je jakýmsi přehledem filmové tvorby. Filmy, kterým se věnuje *Filmowy serwis prasowy* a *Film na świece* se velmi shodují, právě pro jistou encyklopedičnost prvně zmíněného periodika. V roce 1985 tu například můžeme najít film z Hong Kongu *Klášter Šaolin* (1982) nebo český film Antonína Kopřivy *Zámek „Nekonečno“* (1984).

V roce 1989 je největším společným tématem režisér Francois Truffaut, kterému jsou ve *Filmu na świece* věnována dokonce celá dvě čísla, a o němž píše také časopisy zaměřené na širší publikum.²⁰³ Jako společné téma všech polských sledovaných časopisů najdeme také film Barry Levinsona *Rain Man* (USA, 1988). Neopomenut je v roce 1990 také Miloš Forman se svým novým filmem *Valmont* (USA, 1989) nebo polská režisérka Agnieszka Holland a americký režisér Stephen Spielberg.

Tvůrci, na které nezapomínají v roce 1993 všechny tři časopisy (přidává se *Kwartalnik filmowy*) je Krzysztof Zanussi, Ingmar Bergman, David Lynch, Andrzej Wajda nebo i český Jan Švankmajer a opět Stephen Spielberg.

Odborné časopisy kromě spousty informací o nových i starších filmech přinášejí čtenáři samozřejmě také témata odbornějšího rázu. *Film na świece* tak například nabízí v roce 1989 článek „Psychoanaliza i film“ (Psychoanalýza a film) a *Kwartalnik filmowy* v roce 1993 například „Ideologia i film“ (Ideologie a film) nebo „Miasto we filmie“ (Město ve filmu).

3.1.1.1.4 Společensko-politické události ve filmových titulech

Ačkoliv u odborných časopisů není příliš prostoru pro aktuální zprávy, známky změn politického systému jsou patrné i tady.

---

²⁰³ Viz kapitola 3.1.1.1.4.

Film na świecie přináší v prosincovém čísle 1989 článek „Jutro kina polskiego“ (Zítřek polského filmu), v němž jsou popisovány změny, které v kinematografii po přerodu systému nastanou a polemika nad tím, kam filmový průmysl směřuje. V listopadu 1990 se zase redaktoři pozastavují nad tím, co bude se sovětským filmem. V časopise *Filmowy serwis prasowy* se politicko-společenské události nějak výrazně neprojevují, i když je možno předpokládat, že výběr zahraničních filmů, o kterých se dříve nemohlo psát, by to mohl potvrdit.²⁰⁴ *Kwartalnik filmowy* vycházel až od roku 1993, takže projevy přelomových událostí v něm nemůžeme hledat. Lze si však všimnout například tematického textu o dokumentárních filmech, mezi něž patřil například článek Jerzyho Głowy „Świadectwo przełomu politycznego lat 1989-1990 w wybranych filmach dokumentalnych Polski, Czech, Słowacji i Węgier“²⁰⁵

3.1.2 Shrnutí sledovaných změn v polských periodikách

Co se týče polských filmových časopisů, můžeme z výsledků analýzy shrnout následující závěry. Časopisy zaměřené na široké čtenářské publikum vycházejí do roku 1990 (konkrétně do doby, než periodikum po rozpadu RSW přichází do rukou nových vydavatelů) pod vedením vydavatelského koncernu RSW Prasa-Książka-Ruch, které je ve státní moci PZPR. Co se týče odborných periodik, ty jsou v rukou státních filmových institucí. To se v roce 1990 mění a časopisy jdou různými směry, záviselými na nových vydavatelích.

Chceme-li shrnout jednotlivé sledované aspekty, pak můžeme říci o časopisech zaměřených na široké publikum, že se s rokem 1990 používají

---

²⁰⁴ To by však znamenalo jiný, samostatný výzkum, v němž bychom pátrali po tom, které zahraniční filmy se k nám přes cenzuru dostaly a které ne. Taková analýza by však vydala na další odbornou práci.

²⁰⁵ Svědectví politického přelomu let 1989-90 ve vybraných dokumentárních filmech Polska, Čech, Slovenska a Maďarska.

více barev a barevných fotografií zejména na obálkách, které přitahují čtenáře. Nejvíce se tímto směrem mění časopis *Film* a *Ekran*. Zároveň můžeme od roku 1990 sledovat rozšíření, nebo dokonce vznik inzertních ploch. To je logickým důsledkem toho, že tituly přecházejí do soukromých rukou. U odborných periodik tyto tendence nejsou tolik patrné, můžeme předpokládat, že důvodem je, že zůstali v rukou státních a kinematografických sdružení a organizací.

Filmové časopisy pro širší publikum mají velmi podobnou strukturu rubrik a témat, kterým se věnují. Po transformaci politického i mediálního systému sledujeme u titulu *Ekran* větší zaměření na televizi a video a u časopisu *Film* pak jistou míru bulvarizace jejich obsahů. Odborné časopisy výrazně nemění svou strukturu a zachovávají si své odborné pohledy na problematiku filmu. Obecně můžeme k oběma typům periodik říci, že se v nich vyskytuje podobný obsah, pouze jinak nahlížený. Velmi podobné je spektrum filmů, kterým se časopisy věnují.

90. léta v obou typech periodik naznačují, že zaniká cenzura (duben 1990) i tematicky. Objevují se v nich původně zakázané, takzvané trezorové filmy. Všechny tři tituly zaměřené na široké publikum reflektují i události společensko-politické, a tak v nich můžeme nalézt zvolení Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS a volby do polského Sejmu v roce 1985, v červnu 1989 pak nacházíme zprávy o přelomových volbách v Polsku, které byly již z poloviny svobodné a které později přinesly změnu celého politického i společenského systému. Po těchto přelomových událostech se zároveň všechna periodika určitým způsobem věnují tomu, jaký vliv bude mít tato transformace na polskou kinematografii. Obě odborná periodika vycházející v době procesu transformace reflektují společensko-politické události spíše z pohledu kinematografie. Buď uvádí, jak jsem již zmínila, články o trezorových

filmech (případ titulu *Filmowy serwis Prasowy*) nebo spekulují o budoucnosti kinematografie v Polsku (případ titulu *Film na świece*).

Důležité je podotknout, že všechna periodika vycházející před dobou přelomových let 1989 a 1990 v Polsku (samozřejmě myšleno ve sledovaném období, od roku 1985) přežila přerod období transformačního, vycházela tedy dále.²⁰⁶

3.1.3 České filmové časopisy

3.1.3.1 Periodika zaměřená na široké publikum

Aby analýza byla přehledná, udělala jsem stejné rozdělení jednotlivých aspektů do podkapitol také v případě českých periodik.

3.1.3.1.1 Vizualní pohled na sledované časopisy

Časopisy *Kino* a *Záběr* jsou z vizuálního hlediska velmi podobné polským časopisům tohoto typu. Do roku 1990 včetně můžeme pozorovat výraznou převahu textu nad fotografiemi a nevelkou barevnost uvnitř jednotlivých čísel. Zatímco *Kino* přináší ve svém obsahu několik barevných fotografií (přibližně 30%), *Záběr* má podobu novin a barva se tu objevuje jen v případě některých titulků. *Kino* je od roku 1990 mnohem barevnější a množství fotografií ve srovnání s 80. léty výrazně stoupl, *Záběr* se téměř nemění.

Sledujeme-li reklamy v časopisech, pak *Kino* od roku 1990 nabízí plochu k inzerci, *Záběr* nikoli.

---

²⁰⁶ Jednou výjimkou je *Ekran*, který měl v období procesu změn pauzu ve vycházení (od černa 1990 do října 1991), poté byl však obnoven.

Tituly *Cinema* a *Kino Revue* se od dvou výše zmíněných liší. Vznikly až v 90. letech a začaly tedy v jiném mediálním prostředí. Časopis *Kino Revue* se svou podobou i přesto podobá velmi časopisu *Kino*, *Cinema* pak je mnohem barevnější, více tak poutá oko čtenáře, je tištěná na kvalitnější papír a fotografie tvoří více než polovinu celého obsahu jednotlivých čísel.

Inzerce v časopise *Cinema* je mnohem početnější než v ostatních titulech. Objevuje se tu inzerce celostránkové například na alkohol nebo vozy Škoda, *Kino Revue* pak v inzerci má většinou české firmy, jako jsou třeba oděvy Prostějov.

3.1.3.1.2 Rubriky

Rubriky časopisů *Kino* a *Záběr* se v podstatě do roku 1990 včetně téměř nemění. Hlavní rubriky *Kina* jsou „Aktuality/události“, do nichž patří „Kalendárium“ nebo třeba „Co nového na Barrandově“, rubrika „Kino/žurnál“ pak přináší krátce zajímavosti ze světa českého a hlavně zahraničního filmu a z života herců. Rubrika „Kino a svět“ přináší informace o tom, co se točí, nebo o tvůrcích současných filmů. Rubrika „Recenze/glosy/polemiky“ pak uvádí hodnocení vybraných filmů. V roce 1989 se přidává rubrika „Píšete si o ně“ s profily známých herců. Tato struktura, kterou doplňují různé články nespádající do rubrik, se mění a po roce 1990. V roce 1993 můžeme sledovat kompletní proměnu této struktury, která přináší nové rubriky, jako je „Interview“, „Osobnosti filmu“, „Festivaly“, „Kino premiéry“ nebo „Videotip“.

Struktura *Záběru* pak vypadá po celé sledované období stejně (tedy až do roku 1991, kdy časopis zaniká). Najdeme tu rubriku „Premiéry“, „Filmový kalendář“, „Píšeme o filmu“ (o snímcích, které přicházejí do kin) nebo třeba „Distribuční sloupek“ (sloupek na různá témata týkající se filmové tematiky).

Titul *Kino Revue* (vznikl v roce 1991) se svou strukturou podobá polskému i českému časopisu *Kino*. Najdeme tu například rubriku „Náš tip“, „Film na obrazovce“, obsáhlou rubriku „Osobnosti“ (ty se podobají třeba rubrice Žurnál v českém časopise *Kino*) nebo „Video“ a „Hvězdy na videu“. Je tu patrné zaměření na video a televizi, které se dříve ve sledovaných periodikách tolik neobjevovalo.

Časopis *Cinema* obsahuje rubriky „Premiéry“, „Aktuality“, „Portrét“, „Žurnál“ nebo i „Hollywoodské skandály“. Nejen podle poslední rubriky můžeme soudit, že časopis zahraničního vydavatele je hodně zaměřen na společenskou stránku kinematografie a bulvární zprávy ze světa filmu.

3.1.3.1.3 Společná témata

Společná témata všech těchto periodik jsou zároveň společná i s těmi polskými tohoto typu. Mnoho prostoru v časopisech je věnováno pravidelně filmovým festivalům. Objevují se tu festivaly v Mannheimu, v Lipsku, v Benátkách, ale i gdaňský festival, Berlinale nebo české festivaly v Karlových Varech či v Gottwaldově, ale i každoroční domácí Filmový festival pracujících. Stejně jako u polských periodik přibývá od roku 1990 více článků o amerických filmových cenách Oscar.

I významná výročí patří stejně jako v polském případě ke společným tématům. V tomto případě můžeme mluvit tedy o časopisech *Kino* a *Záběr*, které vycházely i v 80. letech a které má stejný vydavatel. Jde o stejná výročí jako v polských časopisech, je to výročí čtyřiceti let od konce druhé světové války, které je v českých periodikách chápáno jako čtyřicáté výročí znárodnění české kinematografie, a také devadesát let světové kinematografie v roce 1985. V dubnu roku 1989 je to pak sté výročí narození Charlieho Chaplina a například v časopise *Cinema* můžeme najít

i výročí padesáti let kultovního filmu Casablanca (stejně jako v časopisech polských).

3.1.3.1.4 *Filmy a jejich tvůrci ve sledovaných časopisech*

Časopisy *Kino* a *Záběr* měly stejného vydavatele,²⁰⁷ a tak se v nich často objevují články o stejných snímcích nebo filmových tvůrcích. Časopis *Záběr* měl poloviční počet stran, proto filmům není věnováno tolik prostoru, jako tomu bylo v titulu *Kino*.

Oba tituly však nemohly v roce 1985 opomenout české filmy *Láska z pasáže* Jaroslava Soukupa (1984), *Skalpel, prosím* režiséra Jiřího Svobody (1985), Atomová katedrála režiséra a předsedy redakční rady obou titulů Jaroslava Balíka, druhý díl populárních Kleinových „Básníků“ *Jak básníci přicházejí o iluze* (1984),²⁰⁸ najdeme tu ale i články o polském filmu *Sexmise* nebo například film *E. T. mimozemšťan* amerického režiséra Stephena Spielberga (USA, 1982) či o natáčení snímku *Boris Godunov*, který byl koprodukcí Československa, Polska, SSSR a NDR (1986).

Rok 1989 přinesl nemálo filmů, které stály za zmínku, a tak můžeme ve dvou zmíněných časopisech najít třeba recenze na film *Slunce, seno a pár facek* Zdeňka Trošky (1989) nebo *Dobří holubi se vracejí* Dušana Kleina (1987), články o zmíněných filmech 80. let *Kopytem sem, kopytem tam*, *Sedím na konáři a je mi dobře* nebo debutu Ireny Pavláskové *Čas sluhů*. Do centra zájmu redaktorů v tomto roce začínají přicházet tvůrci Stephen Spielberg nebo například Alfred Hitchcock, ale i Jan Svěrák.

V roce 1990 se začíná projevovat změna politického a společenského uspořádání a v časopisech se tak objevují původně trezorové filmy. Najdeme tu třeba *Skřivánky na niti* z roku 1969, snímek

---

²⁰⁷ Jejich vydavatelem bylo Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama.

²⁰⁸ Série „Básníků“ byla velmi oblíbeným tématem časopisů tohoto typu, jemu a jeho tvůrcům věnovaly mnoho prostoru.

Jureje Herze *Straka v hrsti* film nebo *Lekce Faust* Jana Švankmajera (1994). Oblíbenými filmy se stává akční americké snímky, jako je *Terminátor*, *Barbar Conan* nebo *Indiana Jones*. Od roku 1990 je stejně jako v polských časopisech tohoto typu patrná stále větší orientace na americkou filmovou produkci. Časopis *Záběr*, který zaniká v roce 1991, si jako jediný udržuje velkou míru článků o filmech československých. Naopak v časopisu *Cinema*, který naopak v roce 1991 vznikl, výrazně převažují filmy americké produkce. V roce 1993 tu najdeme například filmy *Smrtonosná zbraň 3* (1992), *Osobní strážce* (1992), erotický film *Základní instinkt* (1992), *Poslední mohykán* (1992), *1492: Dobyetí ráje* (1992) nebo *Jurský park* (1993).²⁰⁹ Je však téměř samozřejmé, že časopis vycházející v českém prostředí, nemůže opomenout nové české filmy, kterým se v roce 1993 věnoval i časopis *Kino* a *Kino Revue*. Patří mezi ně třeba *Dědictví aneb Kuroahošigutntag* (1992), *Šakalí léta* (1993), *Nahota na prodej* (1993) nebo další díl „Básníků“ *Konec básníků v Čechách* (1993).

Obecně můžeme konstatovat, že od začátku 90. let se obsahy filmových časopisů amerikanizují.²¹⁰

3.1.3.1.5 Společensko-politické události ve filmových titulech

Podobně jako u polských periodik, také tak česká tohoto typu reflektují na svých stránkách události politického rázu.

Časopis *Kino* přináší v 80. letech také zprávy o podepsaných protokolech o spolupráci polské a československé kinematografie.²¹¹ Červnové číslo v roce 1985 zveřejňuje zprávu čistě politického rázu, a to

---

²⁰⁹ Většinu z nich se věnují i časopisy *Kino* a *Kino Revue*. I když se nevěnují americké produkci tolik jako *Cinema*, velkou většinu zahraničních filmů, kterých si všímají, opravdu tvoří filmy produkce USA.

²¹⁰ Toto konstatování je samozřejmě uvedené na základě podrobné analýzy, avšak musím podotknout, že není založená na statistických číslech, proto považuji tento výrok za zobecněný závěr.

²¹¹ Tyto články se vyskytují pravidelně v dubnových číslech jednotlivých ročníků (konkrétně tedy roku 1985 a 1989).

zvolení Gustáva Husáka prezidentem ČSSR v květnu 1985. Březnové číslo se zmiňuje, stejně tak jako polské časopisy, o nástupu Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS. Stejně tak se těmito dvěma událostmi věnuje časopis *Záběr*.

Číslo *Kina* z dubna 1985 přináší náznaky změny v kinematografii a politické situaci článkem Jiřího Tvrzníka, který píše o tom, že se ve filmové distribuci něco mění v důsledku proměn společnosti. Vznikají podle něj nové metody práce a přehodnocování vztahu k některým filmům a filmová distribuce se mění pod ekonomickým tlakem, objevují se dle jeho slov také nově snímky z 60. let, jako je například snímek *Kladivo na čarodějnice*.²¹²

Tuto událost časopis *Záběr* nezmiňuje, ve svých prosincových číslech roku 1989 se však oba zmíněné tituly odkazují na události 17. listopadu 1989, kterým věnují velký prostor v jednotlivých číslech. *Kino* uvádí, že redaktoři byli přítomni u listopadových událostí a podávají o tom tak na prvních stranách posledního čísla z roku 1989. Zmiňuje práci filmařů ze Studia dokumentárních filmů Krátkého filmu Praha, kteří se snažili vše zaznamenat. Časopis *Záběr* zase píše o tom, že svůj nesouhlas se zákrokem proti studentům 17. listopadu vyjádřili také filmoví pracovníci včetně zaměstnanců Československého filmového ústavu, k nimž patří také redakční kolektiv *Záběru*, svým „Prohlášením českých filmařů“.²¹³

Časopis *Záběr* v roce 1990 přináší polemické články, v nichž se ptají, co bude po skončení vlády cenzorů s československou kinematografií.²¹⁴ *Kino* pak přichází se stejným tématem zpracovaným formou otázek na

---

²¹² KINO. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha: Panorama), 1989, roč. XLIV., č. 9.

²¹³ ZÁBĚR. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha: Panorama), 1989, roč. XXII. č. 24.

²¹⁴ ZÁBĚR. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha: Panorama), 1990, roč. XXIII. č. 5, 6 a 11.

české herce (například. Jana Šulcová nebo Radek Brzobohatý).²¹⁵ Ve svém lednovém čísle pak přináší zprávu o zřízení takzvané rehabilitační komise, která bude dokumentovat diskriminované filmové tvůrce, kteří nemohli za minulého režimu pracovat v českém filmu.²¹⁶

Rok 1993 je podobně jako u polských periodik na události z oblasti společensko-politické chudý a tituly *Kino*, *Kino Revue* a *Cinema* se tak věnují téměř výhradně filmové tematice.

3.1.3.2 Odborná periodika

3.1.3.2.1 Vizualní pohled na sledované časopisy

Co se týče odborných filmových periodik, jejich podoba je – podobně jako v případě polském – velmi jednoduchá a během celého sledovaného období se téměř nemění.

Film a doba od roku 1985 až do roku 1993 vypadá podobně. I když má barevnou obálku s fotografií, uvnitř má podobu černobílou a převažuje tu velmi výrazně text nad fotografiemi. *Iluminace*, která začíná vycházet až v roce 1989, se podobá polskému *Filmu na świece*. Má podobu knihy, v níž se fotografie téměř nevyskytují. Filmový přehled má pak podobu karet ve formátu ležící A5, působí tedy jako kartotéka filmů. Po celou dobu svého vycházení se v podstatě nemění.

3.1.3.2.2 Rubriky

Mluvíme-li o titulu *Filmový přehled*, jeho název vypovídá také o složení jeho rubrik. V podstatě žádné nejsou, časopis je pouze rozdělen na část věnující se dlouhým filmům, někdy krátkým filmům a od 90. let také

---

²¹⁵ KINO. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha: Panorama), 1990, roč. XLV., č. 11.

²¹⁶ KINO. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha: Panorama), 1990, roč. XLV., č. 1.

videu. Najdeme zde také třeba Informace o premiérách roku. Tato struktura se v průběhu sledovaného období nijak výrazně nemění.

Časopis *Film a doba* se svou podobou blíží časopisům zaměřeným na široké publikum, ale řadíme ho do kategorie odborných časopisů, právě proto, že obsahuje více odborných článků a větší zaměření na filmové tvůrce a kinematografii samotnou. Najdeme zde rubrika „Rozhovor“, „Citáty“, „Výňatek ze scénáře“, „Objektivem kritiky“, „Filmová literatura“ nebo „Světoví režiséři“. K těmto rubrikám jsou přidány ještě další články nespádající do rubrik, taková struktura časopisu se však na počátku 90. let téměř nemění.

Illuminace: časopis pro teorii, historii a estetiku filmu má od svého vzniku v roce 1989 po celé sledované období také téměř neproměněnou strukturu. Odborné články uvnitř každého jednotlivého čísla jsou rozdělena pouze do sekcí „Články“, „Edice“, „Úvahy o literatuře“ a „Zprávy“, v roce 1993 k nim pouze přibude sekce „Rozhovor“, jinak žádné změny nesledujeme. V rámci těchto jednotlivých sekcí nacházíme mnoho odborně zaměřených článků z oblasti filmu.

3.1.3.2.3 Společná témata a filmoví tvůrce ve sledovaných časopisech

Podobně jako u polských periodik jsou společnými tématy filmy a jejich tvůrce, v případě časopisu *Illuminace* je těžké najít společná témata s dvěma ostatními odbornými periodiky, je totiž velmi teoreticky založený, není příliš aktuální a hodně se liší od časopisů *Film a doba* i *Filmový přehled*. *Filmový přehled* se od ostatních dvou liší podobně, je spíše přehledem filmů a údajů o jejich tvůrcích a hercích. Každé z těchto periodik, má jiný charakter, proto mohu pouze zmínit některé filmy, které se ve všech třech stejně objevují, a uvést pro příklad několik témat, která si můžeme přečíst v *Illuminaci*.

V roce 1985 můžeme v časopise *Film a doba* i ve *Filmovém přehledu* najít například film *Atomová katedrála, Skalpel, prosím*²¹⁷ nebo výňatky ze scénáře snímku *Vesničko má, středisková* (1985). Časopis *Film a doba* se pak věnuje například tvorbě režiséra Sydneyho Pollacka, Krzysztofa Znucciho, ale například i alternativním filmům Woodyho Allena. Časopis *Film a doba* si také všímá jednoho z výročí, které sleduje i *Kino a Záběr*, a to čtyřicátého výročí znárodnění československé kinematografie.²¹⁸

V roce 1989 nalzáme ve všech třech časopisech (přidává se i *Illuminace*) například film *Kamarád do deště* nebo *Kopytem sem, kopytem tam*. *Film a doba* a *Filmový přehled* přináší zprávy i o různých festivalech, například o Mannheimu nebo Berlinale. Časopis *Illuminace* pak přichází s články odbornějšího charakteru, jako jsou „Film a nová psychologie“ (Maurice Merlau-Ponty), „Idea národního historického filmu v české meziválečné společnosti“ (Ivan Klimeš, Jiří Rak).

Rok 1990 přináší do odborných časopisů *Film a doba* a *Filmový přehled* podobně jako do časopisů zaměřených na široké publikum takzvané trezorové filmy. Jsou mezi nimi třeba *Skřivánci na niti*, nalzáme tu také články o herci Janu Třískovi, který emigroval do USA, a tak jeho filmy nebyly v českém filmovém prostředí uváděny.²¹⁹

90. léta přinášejí i do odborného časopisu *Film a doba* i do *Filmového přehledu* více zahraničních filmů. Najdeme tu třeba film *Jurský park, 1492: Dobyetí ráje*, ale i české filmy *Dědictví* aneb *Kurvahošigutntag* nebo článek o tvorbě Jana Švankmajera. *Illuminace* se věnuje třeba slovenskému hranému filmu v letech 1946-1969.

---

²¹⁷ O obou filmech je zmínka již v kapitole o filmových časopisech zaměřených na široké publikum i kapitole o československé kinematografii sledovaného období.

²¹⁸ Můžeme předpokládat, že je to z důvodu společného vydavatele těchto tří periodik a jeho charakteru. Je jím *Ústřední ředitelství Československého filmu*.

²¹⁹ PŁAŻEWSKI, 2009. Str. 538.

Je zřejmé, že časopis *Illuminace* se svými tématy velmi odlišuje od časopisů dosud zmíněných, dokonce i těch polských. *Film a doba* dává hodně prostoru filmovým tvůrcům a také animovanému filmu. *Filmový přehled* se stále drží své encyklopedičnosti.

3.1.3.2.4 Společensko-politické události ve filmových titulech

I z hlediska společensko-politických událostí můžeme vidět odlišnost všech tří odborných periodik. Zatímco *Film a doba* změny reflektuje, *Filmový přehled* o nich nepíše vůbec, změny se projeví až následně v tom, jaké filmy ve svém přehledu uvádějí. *Illuminace* pak žádné zprávy ze světa jiného než filmového nevydává vůbec, transformace systému od roku 1989 se projevuje pouze v některých tématech odborných článků.

Titul *Film a doba* si zpráv, které se vyskytují v jiných typech periodik (například o Michailu Gorbačovovi v roce 1985), nevšímá. Počátek roku 1990 však přináší reflexi listopadových změn v roce 1989 (první číslo roku 1990 totiž šlo do tisku už v říjnu 1989) a od čísla březnového zařazuje redakce rubriku redaktora Jana Žalmana „Umlčený film: kapitoly z bojů o lidskou tvář československého filmu“,²²⁰ která se táhne celým ročníkem. Projevem reflektování změn jsou také zmíněné články o trezorových filmech.

Časopis *Illuminace* tak v reakci na změny let 1989 a 1990 uvádí například článek historika Tomáše Petráně „Od archeologie filmu k „nové historii““.²²¹

---

²²⁰ FILM A DOBA. Ústřední ředitelství Československého filmu (Praha, Panorama) , 1990. Roč. XXXV., č. 3.

²²¹ ILLUMINACE. Národní filmový archiv. (Praha) 1993. Roč. V. č. 1.

3.1.4 Shrnutí sledovaných změn v českých periodikách

Spektrum českých periodik je o něco složitější, než byla periodika polská. Před rokem 1989 vycházela čtyři celostátní periodika zaměřená čistě jen na filmovou tematiku - *Kino*, *Záběr*, *Film a doba* a *Filmový přehled*, z nichž první tři vydával stejný vydavatel, a tím bylo Ústřední ředitelství Československého filmu, čtvrté z nich pak vydávala Ústřední půjčovna filmů. Z toho vyplývá, že stejně tak jako polská periodika, byla česká periodika před rokem 1990 v rukou státních organizací. Časopisy stejně tak od roku 1990 přecházejí do rukou nových vydavatelů, v některých případech to je znovu krok do kinematografických organizací či sdružení (*Film a doba* přechází do rukou *Sdružení přátel odborného filmového tisku*, *Filmový přehled* pak do rukou *Národního filmového archivu*).

Z vizuálního hlediska můžeme u časopisů zaměřených na široké publikum a vycházejících před rokem 1990 můžeme konstatovat, že podobně jako u polských periodik původně výrazně převažuje prostor věnovaný textu nad prostorem pro fotografie, to se postupně od roku 1990 mění a množství fotografií dohání množství textu. Časopisy po roce 1989 přidávají na barvě a začíná se tu objevovat reklama. Jde-li o časopisy tohoto typu, které vznikly až v roce 1991 (*Cinema* a *Kino Revue*), tam je tato tendence patrná od začátku, časopis *Cinema* je nejvýraznější a nejvíce barvami poutající titul. Vizuálně se na časopisech odborně zaměřených příliš nezměnilo. Od roku 1990 se, stejně jako v polském případě, ve všech časopisech objevuje inzerce, přičemž u titulů zaměřených na široké publikum je to o mnoho zřetelnější, zejména časopis *Cinema*, který je vydáván zahraničním vydavatelem, tento trend výrazně rozvíjí.

Časopisy *Kino* a *Záběr* (časopisy pro širší publikum vycházející i před rokem 1990) mají velmi podobnou strukturu rubrik i témat. Zatímco *Záběr* se nemění téměř vůbec a v roce 1991 zaniká, časopis *Kino* se zaměřuje podobně jako polský *Ekran* na televizi a video a také svět

osobností filmu. *Kino Revue* (vznikající v roce 1991) se pak strukturou podobá *Kinu*, zatímco *Cinema* (vznikající v roce 1991) je od začátku tematicky velmi bulvární a věnuje se kromě premiér filmů také osobnímu životu herců a zákulisí filmu. Obecně můžeme říci, že se do časopisů (a před tím pravděpodobně i do kin) dostává jistý trend amerikanizace, můžeme-li to tak nazvat, velká většina zahraničních filmů, jimž se časopisy věnují, jsou americké produkce. Co se týče odborných časopisů, struktura těch, které vycházely před rokem 1989, se téměř vůbec nemění.

Stejně tak, jak je tomu v polském případě, ukazují se na počátku 90. let ve všech sledovaných českých časopisech takzvané trezorové filmy. To zejména v odborných časopisech naznačuje, že skončil dohled cenzorů a KSČ. Časopisy *Kino*, *Záběr* i odborný časopis *Film* a doba přímo reflektují události společensko-politických změn. Stejně jako v polských časopisech tu v roce 1985 nacházíme zprávu o nástupu Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS a také zvolení Gustáva Husáka prezidentem ČSSR, koncem roku 1989 nebo na začátku roku 1990 pak události 17. listopadu. V roce 1990 pak periodika (včetně v roce 1989 vzniklé *Illuminace*) reflektují události roku 1989 z hlediska kinematografického, ptají se po tom, jak asi bude vypadat nová, odstátněná kinematografie v budoucnosti a kam se bude vyvíjet. Časopisy *Kino Revue* a *Cinema* proces transformace a události roku 1989 nekomentují vůbec, protože vznikají až v roce 1991.

Nesmíme opomenout zdůraznit, že zatímco polská periodika všechna svým způsobem přežila tento historický přerod po roce 1989, spektrum filmových časopisů v českém prostředí se proměnilo. Zatímco v roce 1989 vzniká odborný časopis *Illuminace*, zaniká zároveň časopis *Záběr*, periodika *Kino Revue* a *Cinema* vznikla až po těchto přelomových událostech a vycházejí až v novém mediálním prostředí, poprvé v roce 1991.

ZÁVĚR

Závěrem mohu konstatovat, že společensko-politické změny roku 1989 se v časopisech zaměřených na film a kinematografii výrazně projeví. Je možné sledovat obecné tendence sledovaných periodik a dokonce říci, že tyto tendence jsou v mnoha aspektech v českém a polském mediálním prostředí filmových časopisů podobné.

Polská a česká periodika zaměřená na film a kinematografii jsou si svým spektrem velmi podobná. Objevíme tu jak časopisy zaměřené na široké publikum, tak časopisy odborné nebo přehledové. Zatímco na polské mediální scéně vydává velkou většinu všech periodik (včetně těch filmových) velký státní vydavatelský koncern RSW, v případě českém nic takového neexistovalo. Když v Polsku probíhal rozsáhlý a dlouhodobý proces rušení tohoto koncernu, v českém prostředí to bylo jednodušší. Nic to však nemění na faktu, že na obou stranách docházelo po roce 1989 ke změně vydavatelů vycházejících periodik, často periodika putovala do soukromých rukou. V několika případech šlo o vydavatele zahraniční, kteří přinesli do filmových časopisů novou podobu a strukturu a v obou zemích také s tím spojenou bulvarizaci, která se v jiných periodikách ještě příliš neprojevila.

Zatímco v případě periodik zaměřených na široké publikum jsme mohli sledovat v polském i českém případě procesy intenzivnější orientace na čtenáře, zmíněné bulvarizace a také amerikanizace obsahů (lépe řečeno amerikanizace spektra filmů, kterým se periodika věnovala – zejména v českém prostředí), v případě odborných periodik nebylo možné sledovat příliš výrazné změny struktury ani obsahů jednotlivých titulů. Obecně řečeno tendence proměn struktury a obsahů filmových periodik a přizpůsobení se čtenáři měla v obou zemích spíše periodika zaměřená na

široké publikum. O něco rychlejší reakce na změny se pak projevíly v českých časopisech.

Obecně se před i po roce 1989 věnovala česká i polská periodika velmi podobnému seznamu filmů a jejich tvůrců a zároveň i obdobným způsobem reflektovala společensko-politické události. Všímalá si tak nejen filmových obsahů ale například nástupu Michaila Gorbačova do funkce generálního tajemníka KSSS, ale i v případě Polska červnovým událostem roku 1989 a v případě českém pak listopadovým událostem téhož roku a důsledkům těchto změn na kinematografii.

Na úplný závěr je třeba podotknout, že všechna sledovaná polská periodika přečkala období transformace po roce 1989 v kompletní sestavě. V českém případě jeden z časopisů tyto změny nepřežil a zanikl a rok 1991 tu byl symbolem vzniku nových filmových periodik. Obecně můžeme konstatovat, že vývoj po přelomovém roce 1989 byl v českém a polském prostředí velmi podobný, změny přicházely pozvolna spolu se změnami společensko-politickými a mediálními a proměny struktury a obsahů filmových periodik šly ve velmi obdobném směru.

Summary

The transformation of the structural and contentual form of the magazines focused on film and cinematography and also the spectra of them in followed period are very similar in the both cases of Polish and Czech media. We can follow a general tendency of the film magazines to be more yellow and focused on the readers' attention. The magazines also reflected the social-political changes in their contents and their changes were slow and connected with the changes of media and political system.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny

CINEMA: Velký evropský filmový měsíčník. Praha: Cinema Press, 1993. Roč. III. ISSN 1210-132X

EKRAN: Tygodnik filmowo-telewizyjny. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1985. Roč. 1985. ISSN 0013-3294

EKRAN: Tygodnik filmowo-telewizyjny. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1989. Roč. 1989. ISSN 0013-3294

EKRAN: Tygodnik filmowo-telewizyjny. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1990. Roč. 1990. ISSN 0013-3294

EKRAN: Tygodnik filmowo-telewizyjny. Warszawa: Fibak-Noma-Press S.A., 1993. Roč. 1993. ISSN 0013-3294

FILM: Magazyn ilustrowany. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1985. Roč. 1985. ISSN 0137-463X

FILM: Magazyn ilustrowany. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1989. Roč. 1989. ISSN 0137-463X

FILM: Magazyn ilustrowany. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1990. Roč. 1990. ISSN 0137-463X

FILM: Magazyn ilustrowany. Warszawa: Film S. A. (joint-stock company), 1993. Roč. 1993. ISSN 0137-463X

FILM A DOBA: Měsíčník pro filmovou kulturu. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1985. Roč. XXXI. ISSN 0015-1068

FILM A DOBA: Měsíčník pro filmovou kulturu. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1989. Roč. XXXV. ISSN 0015-1068

FILM A DOBA: Měsíčník pro filmovou kulturu. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1990. Roč. XXXVI. ISSN 0015-1068

FILM A DOBA: Měsíčník pro filmovou kulturu. Praha: Sdružení přátel odborného filmového tisku, 1993. Roč. XXXIX. ISSN 0015-1068

FILM NA ŚWIECIE: Miesięcznik Polskiej Federacji Dyskusyjnych Klubów Filmowych. Warszawa: Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych, 1985. Roč. 1985. ISSN 0137-4877

FILM NA ŚWIECIE: Miesięcznik Polskiej Federacji Dyskusyjnych Klubów Filmowych. Warszawa: Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych, 1989. Roč. 1989. ISSN 0137-4877

FILM NA ŚWIECIE: Miesięcznik Polskiej Federacji Dyskusyjnych Klubów Filmowych. Warszawa: Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych, 1990. Roč. 1990. ISSN 0137-4877

FILM NA ŚWIECIE: Miesięcznik Polskiej Federacji Dyskusyjnych Klubów Filmowych. Warszawa: Polska Federacja Dyskusyjnych Klubów Filmowych, 1993. Roč. 1993. ISSN 0137-4877

FILMOVÝ PŘEHLED: Měsíčník pro film a video. Praha: Československého filmového ústavu, 1985. Roč. 1985. ISSN 0015-1645

FILMOVÝ PŘEHLED: Měsíčník pro film a video. Praha: Československého filmového ústavu, 1989. Roč. 1989. ISSN 0015-1645

FILMOVÝ PŘEHLED: Měsíčník pro film a video. Praha: Československého filmového ústavu, 1990. Roč. 1990. ISSN 0015-1645

FILMOVÝ PŘEHLED: Měsíčník pro film a video. Praha: Národní filmový archiv, 1993. Roč. 1993. ISSN 0015-1645

KINO REVUE: Čtrnáctideník ze světa filmu. Praha: Grafoprint – Neubert k. s., 1993. Roč. III. ISSN 1211-3832

FILMOWY SERWIS PRASOWY. Warszawa: Redakcja Wydawnictw Filmowych Przedsiębiorstwa Dystrybucji Filmów, 1985. Roč. 35. ISSN 0430-4519

FILMOWY SERWIS PRASOWY. Warszawa: Redakcja Wydawnictw Filmowych Centrali Dystrybucji Filmów, 1989. Roč. 39. ISSN 0430-4519

FILMOWY SERWIS PRASOWY. Warszawa: Redakcja Wydawnictw Filmowych Centrali Dystrybucji Filmów/Oficyjna Wydawnicza Fundacji Sztuki Filmowej, 1990. Roč. 40. ISSN 0430-4519

FILMOWY SERWIS PRASOWY. Warszawa: Oficyjna Wydawnicza Fundacji Sztuki Filmowej, 1993. Roč. 43. ISSN 0430-4519

ILUMINACE: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu. Praha: Československý filmový ústav, 1989. Roč. I. ISSN 0862-397X

ILUMINACE: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu. Praha: Československý filmový ústav, 1990. Roč. II. ISSN 0862-397X

ILUMINACE: Časopis pro teorii, historii a estetiku filmu. Praha: Národní filmový archiv, 1993. Roč. V. ISSN 0862-397X

KINO. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1985, roč. XL. ISSN 0323-0295

KINO. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1989, roč. XLIV. ISSN 0323-0295

KINO. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1990, roč. XLV. ISSN 0323-0295

KINO. Praha: Panorama, 1993, roč. XLV. ISSN 0323-0295

KINO: Miesięcznik poświęcony twórczości i kulturze filmowej. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1985. Roč. 1985. ISSN 0023-1673

KINO: Miesięcznik poświęcony twórczości i kulturze filmowej. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1985. Roč. 1989. ISSN 0023-1673

KINO: Miesięcznik poświęcony twórczości i kulturze filmowej. Warszawa: Krajowe Wydawnictwo Czasopism RSW „Prasa-Książka-Ruch” / Wydawnicza Fundacja Sztuki Filmowej, 1990. Roč. 1990 ISSN 0023-1673

KINO: Miesięcznik poświęcony twórczości i kulturze filmowej. Warszawa: Oficyna „KINO” – Zakład Agencji Dystrybucji Filmowej, 1993. Roč. 1993 ISSN 0023-1673

KWARTALNIK FILMOWY. Warszawa: Instytut Sztuki PAN, 1993. Roč. 1993. ISSN 0452-9502

ZÁBĚR: Časopis filmového diváka. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1985. Roč. XVIII. ISSN 0139-7664

ZÁBĚR: Časopis filmového diváka. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1989. Roč. XXII. ISSN 0139-7664

ZÁBĚR: Časopis filmového diváka. Praha: Ústřední ředitelství Československého filmu v nakladatelství Panorama, 1990. Roč. XXIII. ISSN 0139-7664

Sekundární literatura

BEČKA, Arnošt; MOLESTA, Jacek. *Sprawozdanie z likwidacji majątku byłej Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*. Warszawa: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, 2001. 760 stran. ISBN 83-912236-6-3

BENDA, Josef. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2007. 273 stran. ISBN 978-80-246-1387-1

BŘEZINA, Václav. *Lexikon českého filmu: 2000 filmů 1930-1996*. Praha: Filmové nakladatelství Cinema, 1996. 531 stran. ISBN 80-85933-09-8

BUHLER, Pierre. *Polska droga do wolności 1939-1995*. Warszawa: Wydawnictwo akademickie DIALOG, 1999. 737 stran. ISBN 83-86483-95-4

DAVIES, Norman. *Evropa: Dějiny jednoho kontinentu*. Praha: Academia; Prostor, 2005. 1365 stran. ISBN 80-200-1334-2 (Academia); 80-7260-138-5 (Prostor).

EMMERT, František. *Sametová revoluce 1989. Kronika pádu komunismu*. Česká televize, Computer Press, 2009. 72 stran. ISBN 978-80-251-2301-0

GARLICKI, Andrzej. *Historia 1939-1997/98. Polska i świat*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe „Scholar“, 1998. 475 stran. ISBN 83-87367-23-0

GJURIČOVÁ, Adéla; KOPEČEK, Michal. *Kapitoly z dějin české demokracie po roce 1989*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2008. 320 stran. ISBN 978-80-7185-876-8

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 stran. ISBN 80-7367-040-2

HEISS, Gernot a kol.: *Česko a Rakousko po konci studené války. Různými cestami do nové Evropy*. Nakladatelství Kristina Keiserová - albis international, Ústí nad Labem, 2008. 517 stran. ISBN 978-80-86971-95-7

CHWALBA, Andrzej. *Polsko 1989-2008. Dějiny současnosti*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 254 stran. ISBN 978-80-7325-185-7

JANOUŠEK, Pavel a kol. *Dějiny české literatury 1945-1989. Díl IV. 1969-1989*. Praha, Academia, 2008. 980 stran. ISBN 978-80-200-1631-7

KENDZIOREK, Piotr; WIELOWIEYSKA, Dominika. *Dekady 1985-1994*. Warszawa: Biblioteka Gazety Wyborczej, 2006. 287 stran. ISBN 83-60334-21-8

KOCIAN, Jiří (odp. red.): *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989*. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 2006. 891 stran. ISBN 978-80-7285-133-1

KONČELÍK, Jakub; VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr: *Dějiny českých médií 20. století*. Praha: Portál, 2010. 310 stran. ISBN 978-80-7367-698-8

KRÁKORA, Pavel a kol.: *Obnova demokracie v Československu po roce 1989*. Praha: Nakladatelství Epoque, 2010. 394 stran. ISBN 948-80-7425-030-9

KUBÁT, Michal. *Politika v Polsku po roce 1989: Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2000. 150 stran. ISBN 80-246-0133-8

ŁOJEK, Jerzy; MYŚLIŃSKI, Jerzy; WŁADYKA, Wiesław. Warszawa: *Dzieje prasy polskiej*. Wydawnictwo Interpress, 1988. 234 Stran. ISBN 83-223-2356-5

PLĄŻEWSKI, Jerzy. *Dějiny filmu 1895-2005*. Praha: Academia, 2009. 901 stran. ISBN 978-80-200-1689-8

SKÓRZYŃSKI, Jan; PERNAL, Marek. *Kalendarium solidarności 1980-89. Gdy nie możliwe stało się możliwe*. Warszawa: Świat książki, 2005. 288 stran. ISBN 83-247-0114-1

SŁOMKOWSKA, Alina (ed.). *Transformacja prasy polskiej (1989-1992)*. Warszawa: UNIWERSYTET WARSZAWSKI, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Dziennikarstwa, 1992. 271 stran. ISBN 83-85466-13-4

SŁOMKOWSKA, Alina (ed.). *Dylematy transformacji prasy polskiej (1989-1993)*. Warszawa: UNIWERSYTET WARSZAWSKI, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Instytut Dziennikarstwa, 1994. 274 stran. ISBN 83-85466-46-0

SUK, Jiří. *Občanské fórum. Listopad – prosinec 1989. 1. díl – události*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. 238 stran. ISBN 80-85270-72-2

ŠAFAŘÍKOVÁ, Vlasta a kolektiv. *Transformace české společnosti 1989-1995*. Brno: Nakladatelství Dokořán, 1996. ISBN 80-85765-57-8

WIATRAK, Wiesław. *Dekada zmian 1980-1989*. Katowice: Urząd Statystyczny, 2004. 208 stran. ISBN 83-88102-58-3

Články

BAJKA, Zbigniew. *Dziennikarze lat dziewięćdziesiątych*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 3-4 (163-164), Kraków 2000. PL ISSN 0555-0025

DUDEK, Antoni. *Krize komunistického systému v Polsku v 80. letech*. IN: Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů, ročník IV., číslo 3. Ústav pro studium totalitních režimů ČR. ISSN 1802-8241

FILAS, Ryszard. *Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989-1999)*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 1-2 (163-164), Kraków 1999.

FIUT, Ignacy Stanisław. *Pisma społeczno-kulturalne w latach 1989-2000*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 3-4 (163-164), Kraków 2000. PL ISSN 0555-0025

GRAJEWSKI, Andrzej. *Bitwa o prasę. Krótki zarys likwidacji koncernu prasowego RSW*. IN: Więż, nr. 11 (409), Warszawa 1992. Str. 44.

GRZYBCZAK, Jarosław. *Společný klimat wokół polskich mediów w latach 1989-1999*. IN: Zeszyty PRASOZNAWCZE. Kwartalnik ośrodka badań prasoznawczych Uniwersztet Jagielloński, Nr. 3-4 (163-164), Kraków 2000. PL ISSN 0555-0025

PITHART, Petr. *Čalfa – anebo referendum? Alternativní pohled na polistopadové události*. IN: Dějiny a současnost. Mimořádné číslo k 20. výročí 17. listopadu 1989. Praha, Lidové noviny, 2009. ISSN 0418-5129.

Internetové zdroje

Demokratická revoluce 1989 Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. <http://www.89.usd.cas.cz/index.php> [online]. Copyright by ÚSD AVČR, v.v.i. 2009 Template: Copyright of Tobacamp [cit. 2011-04-21]

Národní filmový archiv: <http://www.nfa.cz> [online]. © 2011 VIZUS [cit. 2011-05-10]

Polonistika.cz. <http://www.polonistika.cz> [online]. © Faxim 2006 [cit. 2011-05-01]. MÁTLOVÁ, Hana. Encyklopedické heslo: Kwartalnik filmowy. <http://www.polonistika.cz/index.php?ido=32&idp=498&t=encyklopedicke-heslo-kwartalnik-filmowy>

Totalita.cz. <http://www.totalita.cz> [online]. © 1999 - 2011 [cit. 2011-04-20]